

Med andra ögon

Naturmöten med invandrare

RAPPORT 5808 • APRIL 2008

Med andra ögon

Naturmöten med invandrare

Yusra Moshtat

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: CM-Gruppen, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/bokhandeln

Naturvårdsverket

Tel: 08-698 10 00, fax: 08-20 29 25

E-post: natur@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-5808-1.pdf

ISSN 0282-7298

Elektronisk publikation

© Naturvårdsverket 2007

Tryck: CM Gruppen AB Bromma

Omslagsfoto: Yusra Moshtat

تطيب لي الطبيعة المفتوحة
قرب البحر حيث أود أن أعيش
بعض شهور السنة
وحيث تسلي الروح

تطيب لي الطبيعة المفتوحة
حيث الريح تستجمع قواها
وحيث القنابر تطير عاليا في السماء
مغنية بصوره رائعه
وحيث اصنع نبيذي بنفسي
واتبله بنبته يوهانا
وأشربة باستمتاع مع السمك و الخبز الورت

تطيب لي الطبيعة المفتوحة
قرب البحر حيث أريد أن أعيش

يطيب لي السلام والحرية
للجسم والروح
وليس بقربي
من يسرق متعتي

استمتع عندما ينبلج النهار
وتمتلئ الحقول بالضوء
و تصيح الديوك على بعد

و تطول المسافة الي المنازل القريبه
رغم قربها
و كانك
في هدوء الليل
عندما تجلس وحدك مع النجوم
تستطيع ان تسمع ضحكات
حفل قريب

يطيب لي السلام والحرية
للجسم والروح

يطيب لي البحر وهو يثور
و النوارس تصرخ
و الشواطئ تتملئ بالمحار
العامر بيموسقي البحر
وحيث الوضوح والبساطه
تسود كما تشاء
عندما تكون نعم نعم ولا لا
و الشك ساكتا سكونا

عند ذاك ، انسج إكليل الأوراق
واتوج الحجر القريب
كما نحتت احجار الرونه لاجلنا
منذ ازمان بعيده

يطيب لي البحر وهو يثور
و النوارس تصرخ

تطيب لي الطبيعة المفتوحة
قرب البحر حيث أود أن اعيش

*Sången Öppna landskap av Ulf Lundell,
översättning till arabiska av Yusra Moshtat*

I början betydde den svenska naturen inte så mycket för mig. När jag tänkte på ett träd såg jag alltid ett olivträd framför mig. Jag minns väldigt tydligt övergången, efter 15 år i Sverige, när jag läste ordet träd och i stället såg en björk i mina tankar. Alla de saker som är typiska för den svenska naturen med kallt badvatten, den tysta skogen, ljusa sommarnätter och mörka morgnar på vintern var till en början självklart annorlunda. Och det tog mig några år innan jag uppskattade saker som att sitta med ansiktet mot vårsolen eller gå ut för att promenera ensam i skogen. I Grekland hade jag aldrig gjort något sådant. Vad tusan skulle man i skogen att göra?

*Författaren Theodor Kallifatides, citat
från intervju i Sveriges Natur nr 5, 2006*

När jag var liten brukade jag gömma mig under träden för retas med min farmor som letade efter mig. Det var roligt ända tills kriget kom till Eritrea och vi fick gömma oss under träden av andra skäl. Varje dag lämnade vi staden och sökte skydd under träden medan flygplanen fällde sina bomber. På kvällen återvände vi till staden igen.

*Citat ur boken I mitt land finns det många träd
Sveriges Natur nr 5, 2006*

Från kriget i Afghanistan till snöbollskrig i Sverige. Foto: Anna-Lena Lundqvist

Denna rapport handlar om hur invandrares intresse för naturen ska kunna utvecklas. Det är dock viktigt att understryka att invandrarna i Sverige långt ifrån är en homogen grupp. Rapporten fokuserar på en grupp människor med invandrarbakgrund, i stor utsträckning flyktingar, som av olika anledningar har haft en begränsad relation till naturen. Det hindrar inte att de erfarenheter som beskrivs också har relevans för andra, invandrare såväl som infödda svenskar.

Förord

Naturupplevelser och friluftsliv i Sverige ska vara tillgängligt och möjligt för alla. Det är utgångspunkten i Naturvårdsverkets arbete med att bevara och utveckla förutsättningarna för friluftsliv. Eftersom en majoritet av landets befolkning idag bor i tätorter är det viktigt att skapa bra metoder som kan locka och vägleda olika målgrupper ut i våra naturmiljöer. Syftet är att skapa en känsla för och kunskap om naturen och miljön, men också att bidra till folkhälsa och livskvalité.

Projektet ”Med andra ögon – naturmöten med invandrare” har fokuserat på människor med invandrabakgrund. Som nya invånare har de kommit till ett land med en annan natur – och kultur - än de är vana vid. Traditioner och synsätt de bär med sig är inte alltid desamma som i det nya landet, men likväl oerhört viktiga för identiteten och givetvis för förutsättningarna för att lära känna och skapa en relation till sin nya omgivning och miljö.

Hur kan Naturvårdsverket och andra aktörer verka för att människor som inte är uppvuxna i och med svensk natur ska hitta ut i såväl nära som mera avlägsna naturmiljöer? Hur ska alla kunna uppleva, ta del av och lära om den livsmiljö och det land som omger oss? Vilka metoder finns och vad saknas när det gäller samverkan, kunskaper med mera?

Rapporten beskriver en komplex utmaning som till stor del kan sammanfattas med påståendet ”*det behövs inga mirakel*”. Vad som krävs är allas delaktighet samt samarbete mellan alla svenskar och mellan myndigheter och organisationer kring dessa frågor.

Vår förhoppning är att denna rapport ska användas som en del i en kunskapsuppbyggnad om arbetet med friluftsliv och naturkontakt när det gäller svenskar med invandrabakgrund. Vi hoppas också att den ska bidra till integration och delaktighet samt till ökad samverkan mellan olika människor.

Med dessa frågeställningar som bakgrund genomförde på Naturvårdsverkets begäran Göteborgs Stads Miljöförvaltning, med Yusra Moshtat som projektledare, uppdraget som beskrivs i rapporten under 2006 och 2007. Författaren står själv för erhållna resultat samt slutsatser och rekommendationer. Projektledare på Naturvårdsverket har varit Maria Barton och Annica Idestrom.

Stockholm april 2008

Björn Risinger
Chef för naturresursavdelningen

Författarens förord

Jag har gjort en lång resa – från Bagdad till Göteborg, från öknarna i södra Irak till skogarna och sjöarna i Sverige. Det var en resa på många hundra mil men också en resa från en kultur till en annan, från det välbekanta till det främmande.

Men snart insåg jag att vi inte var så olika, att skillnaderna inte var så stora som jag först hade trott. Jag fick ett bra arbete och lärde mig språket, fick svenska vänner och arbetskamrater och lärde mig att det främmande inte var så främmande, trots allt. Men jag hade också tur, mitt utgångsläge var bättre än för många andra flyktingar. Jag var inte helt oförberedd på livet utanför Irak. Jag hade under perioder redan bott utomlands.

Vad som verkligen överraskade mig var däremot svenskarnas kärlek till naturen, en kärlek som jag nu till min förvåning delar men som länge var obegripligare än allt annat. Som så många andra invandrare hade jag inte några särskilt positiva erfarenheter av naturen. Varför skulle man gå ut i skog och mark? Där finns ju bara ormar, spindlar och vargar. Kallt och blåsigt är det också och man måste ta på sig fula kläder! Så småningom, utan att jag egentligen lade märke till det förrän efteråt, förändrades min syn. Jag förstod att naturen var en plats för rekreation och en resurs för hela samhället, något vi måste ta till vara och vara rädda om. Det skedde genom mitt arbete, mina vänner och genom min son, som är född i Sverige. För honom är naturen inte farlig, den är ju en del av hans liv och då blev den till slut också en del av mitt liv.

För de flesta invandrare går det inte lika enkelt. Det är svårt att vara muslim och komma till ett kristet sekulariserat land. Det är svårt att komma långt bortifrån, som ett frö för vinden, och slå rot i ett kallt och glest befolkat land där människor vet lika lite om dig som du vet om dem, ett land som öppnat sina dörrar för dig. Det är ohyggligt svårt att slitas upp med rötterna och hamna i en lägenhet i Bergsjön eller Hammarkullen. Tusentals människor lär sig aldrig tala svenska, får aldrig ett meningsfullt arbete, kommer aldrig att känna annat än utanförskap. Jag har mött människor som bott i Göteborg i femton år men aldrig varit hemma hos en svensk familj, aldrig varit ute i naturen, inte ens sett havet, trots att det finns så nära.

När miljöförvaltningen i Göteborg år 2001 började arbeta med miljöinformation riktad direkt till invandrare och något senare även började genomföra naturguidningar med olika invandrargrupper förstod vi genast att det dels fanns ett oerhört stort behov av information om natur- och miljöfrågor men också att naturen i sig kunde vara en mötesplats för invandrare och svenskar. De svenska skogarna och sjöarna, bergen och havet kunde vara en plattform för förståelse och gemenskap, ett rum där alla, svenskar så väl som invandrare, kan mötas på lika villkor.

Projektet ”Naturmöten med invandrare” har genomförts av miljöförvaltningen i Göteborg på uppdrag av Naturvårdsverket. Projektet påbörjades 2006 och har alltså pågått i ett och ett halvt år. Rapporten som nu är klar är slutet på ännu en resa, för mig personligen, men också för alla dem som hjälpt mig och varit delaktiga i vår planering, i våra utflykter, utställningar, radioprogram mm.

Jag vill tacka alla mina vänner och kollegor på miljöförvaltningen i Göteborg för deras outtröttliga deltagande i projektet, också för deras stöd i stunder när jag tyckt att jag hade tagit mig vatten över huvudet. Projektet har verkligen inte varit en enda persons verk; ingen nämnd men heller ingen glömd.

Inte minst skänker jag en tacksam tanke till alla de invandrare som genom sin entusiasm och glädje har gjort allt detta möjligt; deltagare från invandrarföreningar, SFI-klasser (svenska för invandrare), Närradion m fl.

Slutligen vill jag tacka min son Rani och min sambo Dan Rydberg som har stått ut med mig under den här tiden, då jag arbetat både kvällar och helger och ibland varit bortrest flera dagar i sträck.

Göteborg i april 2008

Yusra Moshtat
Projektledare

Innehåll

FÖRORD	7
FÖRFATTARENS FÖRORD	8
INNEHÅLL	10
SAMMANFATTNING	13
SUMMARY	15
1. INLEDNING OCH SYFTE	17
1.1 Bakgrund	19
1.2 Naturvårdsverkets uppdrag	20
1.2.1 Utveckla metoder	20
1.2.2 Samla in kunskap	20
1.2.3 Sammanställa erfarenheterna	21
1.3 Naturens värde för människan	21
1.4 Invandrare och hälsa	22
2. METODER	24
2.1 Naturguidningar	24
2.2 Utställning på Naturhistoriska museet i Göteborg	24
2.3 Utbildning för modersmåls lärare	24
2.4 Utveckling av samarbete i landet	24
2.5 Kunskapsspridning	25
3. METODUTVECKLING	26
3.1 Naturguidningar	26
3.1.1 Redogörelse för ett urval av utflykterna	27
3.2 Utställning på Naturhistoriska museet i Göteborg	41
3.3 Kunskapsspridning	44
3.4 Insamling av kunskap och erfarenheter från ett urval projekt i landet	45
3.4.1 Urval av intervju personer	46
3.4.2 Syfte med projekten och varför de startats	47
3.4.3 Hur projekten lagts upp	48
3.4.4 Hur man fått kontakt	48
3.4.5 Målgrupper	48
3.4.6 Naturguidning i praktiken	49
3.4.7 Hur nyttjar invandrare naturen idag?	49

3.4.8 Hinder för att nå framgång	50
3.4.9 Framgångsfaktorer i projekten	51
3.4.10 Varaktiga resultat	52
3.4.11 Nyttan med projekten	52
3.4.12 Migrationprojekt: "Genom skogen till samhället"	52
4. SAMMANSTÄLLNING AV ERFARENHETER – SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER	54
4.1 Slutsatser	54
4.1.1 Hälsaspekter	54
4.1.2 Seminarier och konferenser	54
4.1.3 Utvärdering/kunskapsspridning	54
4.1.4 Ekonomiskt bidrag	55
4.1.5 Samarbete på regional/nationell nivå	56
4.1.6 Natur och integration	56
4.1.7 Delaktighet	56
4.1.8 "Färdiga aktivitetspaket"	56
4.1.9 Ekonomiskt stöd till invandrare	56
4.1.10 Utbildning	57
4.1.11 Nya riktlinjer inom språkundervisningen	57
4.2 Framtida åtgärder	57
4.2.1 Forskning och utvärdering	57
4.2.2 Långsiktiga projekt	57
4.2.3 Utveckla projektet Naturmöten med invandrare	58
4.2.4 Samarbete	58
4.2.5 Ekonomiskt stöd	58
4.2.6 Naturguider med invandrarbakgrund	58
4.2.7 Konferenser och seminarier	59
4.2.8 Utbildning av svenskar	59
4.2.9 Nationella riktlinjer	59
4.2.10 Friluftsföreningar	59
4.2.11 Allas ansvar	59
4.2.12 Likheter — inte olikheter	60
URVAL AV CITAT FRÅN DELTAGARE OCH ARRANGÖRER	61
5. SLUTORD	62
6. REFERENSER	63

Litteratur	63
Tidningsartiklar	64
Muntliga källor	65
BILAGA 1	66
BILAGA 2	67
BILAGA 3	68
BILAGA 4	69
BILAGA 5	70
BILAGA 6	71
BILAGA 7	72
Tidningsartiklar	72
Webbplatser	72
Inslag i SVT och Sveriges Radio	72

Sammanfattning

Naturvårdsverket gav 2006 miljöförvaltningen i Göteborg uppdrag att utveckla metoder som kan öka invandrades intresse för natur och miljö; framför allt för att få invandrare att i högre grad använda naturen för avkoppling och rekreation, men även för att skapa en djupare förståelse för det komplicerade sambandet mellan människa och natur såväl i ett lokalt som globalt perspektiv. I uppdraget har också ingått att samlas kunskap från detta och andra liknande projekt i landet och att sprida den informationen till allmänheten, intresserade organisationer, föreningar och myndigheter. Detta har skett bland annat genom radio- och TV-program, artiklar i dags- och veckopress och ett antal föreläsningar runt om i Sverige för politiker och tjänstemän inom kommun och landsting.

Arbetet med projektet har lagts upp som flera delprojekt innehållande naturguidningar, en utbildning av modersmållärare, utveckling av samarbete i landet, en utställning om naturen ur invandrades perspektiv och en kunskapssammanställning/nulägesbeskrivning av de olika liknande arbeten som pågår runt om i landet. I första hand har projektet "Naturmöten med invandrare" dock fokuserats på guidade turer i naturen, som skogspromenader, skärgårdsturer, sportfiske samt även ett sommarläger för ungdomar. Sammanlagt tio utflykter har genomförts. Sammansättningen av grupperna har varierat i ålder, kön, utbildning och nationalitet; till exempel SFI-studerande (Svenska För Invandrare), kvinnor, familjer, ungdomar och skolbarn, universitetsutbildade och arbetslösa.

Den röda tråden i utställningen var en jämförelse mellan hemlandet och Sverige med syftet att skapa förutsättningar för möten mellan människor från olika kulturer.

Som ett pilotprojekt inleddes också ett samarbete med modersmållärarna i Göteborg för att införa naturkunskap som en del av undervisningen på det egna språket.

Arbetet har genomförts i samarbete med ett antal invandrarföreningar, kulturinstitutioner, friluftsföreningar, stadsdelsförvaltningar och myndigheter. De metoder som använts har haft flera syften; främst att försöka få människor att känna sig trygga i skog och mark samt också att öka deras kunskaper om naturens betydelse som en resurs både för den enskilde individen och för samhället i stort.

Utgångspunkten har varit att aldrig påtvinga de olika deltagargrupperna en färdig mall för hur man bör uppleva naturen. Det har i stället handlat om en lärande process där allas erfarenheter och intressen har stått i fokus, att under fria former skapa möjligheter för människor att tillgodogöra sig de kunskaper de behöver för att själva bilda sig en uppfattning.

Lika viktigt har varit att hitta metoder och öppna vägar för ett kontinuerligt samarbete mellan svenska föreningar och myndigheter och invandrarföreningarna. En bäran-

de tanke har således varit att det är omöjligt att skapa ett långsiktigt intresse för dessa frågor om inte också invandrarna själva ges möjlighet till ett avgörande ansvar. För att kunna göra det krävs ett närmande till andra kulturer, ett öppet sinne för det främmande och en önskan att lära sig förstå andra människors utgångspunkter: att helt enkelt möta människor på deras egna villkor. Detta är möjligt bara genom att knyta kontakter och arbeta tillsammans med de invandrare som redan är engagerade och verkar ute i förorterna, på arbetsplatserna, i föreningslivet, i skolorna och de kulturinstitutioner som finns i närområdet. De invandrarföreningar som verkar runt om i landet ger en unik möjlighet till kontaktskapande genom att deras medlemmar kan nå de människor av olika nationaliteter som svenskar inte kan nå, på grund av språket eller bristande kunskaper om de kulturella skillnader som först måste överbryggas.

För att skapa ökad medvetenhet om natur- och miljöfrågor, både på personlig nivå (den egna hälsan och välbefinnandet) och på global nivå, måste alla känna delaktighet och alla känna sig som lika goda svenskar. Det är ett livsviktigt arbete som kräver ett fortsatt intensivt engagemang för att integrera de människor som av olika anledningar känner sig som främlingar i det svenska samhället på grund av sitt etniska ursprung.

Kvinnocentrum i Bergsjön på utflykt i Kungsbacka.
Foto: Yusra Moshtat

Mångkulturellt centrum, SFI-klassen besöker sin
närnatur kring Surtesjön. Foto: Yusra Moshtat

Naturen är ibland ett alternativ till storstadens shopping även för
irakiska kvinnor. Foto: Yusra Moshtat

Ungdomar från Göteborgs olika stadsdelar samlas
för sitt livs första fiskeutflykt. Foto: Yusra Moshtat

Summary

In May 2006 the Swedish Environmental Protection Agency assigned the Gothenburg Environment Administration to develop methods in order to increase interest in nature and the environment among immigrants; primarily to encourage immigrants to use nature for relief and recreation, but also to create a deeper understanding for the complex relationship between man and nature in a global perspective. The assignment also includes collecting knowledge from this and similar projects and to spread this information to the public and to different organizations and authorities. This objective has been fulfilled by radio and television programs, articles in newspapers and weekly magazines and by a number of lectures to local and regional politicians and officials throughout Sweden.

The project was planned and carried out in subprojects such as guided nature tours, an exhibition and in-service training for mother tongue minority language teachers.

Primarily the work has focused upon guided tours in the countryside, forest walks, trips to islands, fishing excursions and a summer camp for young people. The composition of the groups has varied regarding age, sex, educational background and nationality; students, women, families, teenagers, school children, university graduates and people who are unemployed have participated.

The project was carried out in cooperation with a number of immigrant associations, cultural institutions, sport life organizations, city councils and authorities. The choice of methods has had double purposes; first of all to make people feel safe in contact with nature and the countryside, but also to give them more knowledge of the importance of our natural resources, both for individuals and for society in general.

One starting point has been never to impose a ready made form for how to regard nature. Instead the work has concentrated on a learning process where individual experiences and interests have been in focus. The participating groups have been able to freely create the ways of taking in the knowledge they need to form their own opinions.

An important part of the project has been to find ways of continuous cooperation between immigrant associations and other organisations. A central idea has been that it is difficult or impossible to create a long term interest in these questions if the immigrants themselves are not allowed to take a decisive responsibility.

In order for the objectives of the project to be reached it is necessary to have an open mind to other cultures and for the unknown and a wish to learn to understand the points of view of other peoples and cultures, simply to meet people on their own conditions. This is only possible by working together with those immigrants who are already involved and active in neighborhoods; suburban areas, workplaces, schools and cultural institutions. The numerous immigrant associations all around the country give us a unique possibility to make connections. The members can reach groups

of people that aren't reached by Swedes, for instance because of language difficulties or lack of knowledge of the cultural differences that have to be overcome.

In order to improve consciousness of nature and environmental questions, at a personal level (health and well-being) as well as on a global scale, individuals must feel empowered. It is a crucial work which demands a continued intensive commitment to integrate the hundreds of thousands of people who for different reasons don't feel included in society because of their ethnical background.

1. Inledning och syfte

Hållbar utveckling är ett övergripande mål för den svenska regeringen (Skr 2005/06:126). Begreppet hållbar utveckling innefattar tre dimensioner: ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet.

En växande del av Sveriges befolkning har invandrarbakgrund och många har ingen eller begränsad relation till den svenska naturen. Utan denna relation riskerar en stor grupp människor att hamna utanför arbetet för att nå en hållbar utveckling. Samtidigt är naturen, sett som ett offentligt rum som inte utnyttjas av alla invånare, en integrationsfråga. Om naturen är ett rum, tillgänglig endast för den som är uppväxt med att vara där, kan naturen bli en segregering, snarare än en integrerande faktor. Nyttjande av naturen kan också ses ur ett folkhälsoperspektiv. Det är inte sällan som läkare ordinerar promenader i naturen som återhämtning, inte enbart för att patienten ska andas frisk luft och få motion utan för att naturen kan verka rogivande och avstressande (Naturkraft - om naturens stärkande och läkande effekter, Åsa och Mats Ottosson, Wahlström och Widstrand, 2006).

Känslan av att upptäcka den första tussilagon, dricka varm choklad sittande på ett sittunderlag, att som barn bygga en trädkoja, plocka blåbär, leta efter kantareller, höra en porlande bäck, ta en skogspromenad om hösten när löven börjat skifta, bada i en sjö sent en sommarkväll, åka skridskor vintertid när dammen frusit, meta krabbor från bryggan eller kanske bara gå ut och andas. Ulf Lundell sjunger att han "... *trivs bäst i öppna landskap, nära havet vill [han] bo*". Dessa minnen, känslor och symboler är en självklar och viktig del av att växa upp i Sverige för många svenskar, men det är inte alla svenskar som delar dem. Det är inte alla som förknippar Idas sommarvisa med barndomens sommarlov eller som vet att det är den röda svampen med vita prickar man särskilt ska akta sig för ute i svampskogen.

Personer med svensk bakgrund ser ofta sitt förhållande till naturen som något självklart. I själva verket är det en natursyn som växt fram genom århundraden. Personer som kommer från länder med en annan typ av natur har inte samma relation till Sveriges landskap. De är inte alla vana att använda den svenska naturen och framförallt har de kanske inte kunskap om hur de kan använda den. När invandrare kommer till Sverige är det ytterst sällan någon berättar för dem om allemansrätten och att naturen kan vara en källa till rekreation och avslappning eller en plats där människor kan vara för sig själva, likväl som att det kan vara en plats där släktingar och vänner kan samlas och umgås. Alla Sveriges invånare vet helt enkelt inte om att den svenska naturen är till för alla.

Människor med invandrarbakgrund vistas i skog och natur mindre än infödda svenskar. Statistiska centralbyrån (1997) presenterar siffror på hur stor procent av olika grupper som promenerar i skogen mer än 20 gånger under en tolv månaders period. För människor med "båda föräldrar födda i Sverige" var siffran 32 procent medan motsvarande siffra för "samtliga födda utomlands" var 27 procent. Denna skillnad

kan tyckas måttlig, men vi kan anta att gruppen av utlandsfödda är mycket heterogen. En stor del utgörs av invandrare från Sveriges grannländer som kan antas ha ett rekreativmönster som liknar infödda svenskars, vilket innebär att det med största sannolikhet finns utomnordiska invandrargrupper som är ute mer sällan. Statistik från Statistiska centralbyrån visar att utländska medborgare och naturaliserade invandrare, dvs. personer som fått svenskt medborgarskap efter invandring till Sverige, ägnar sig mindre åt trädgårdsarbete, strövande i naturen och utflykter i fritidsbåt än infödda svenskar. Detta beror delvis på boendeformen - de flesta utlänningarna bor i flerfamiljshus i stora tätorter. Samtidigt kan noteras att naturaliserade invandrare nöjespromenerar mer än infödda svenskar; 53 procent mot 50 procent. (Statistiska Centralbyrån, 1993).

Frågan om *allas* kunskaper om naturen har politiska och sociala dimensioner. Staten lägger ner avsevärda summor på att "bevara" naturen. Kan vi inte också se värdet i naturen som en resurs för alla, så finns det en risk att intresset för biologisk mångfald och naturvårdsfrågor inte kommer att leva vidare i framtiden. Det finns ytterligare en dimension i det att människor kommer ut och vistas i naturen. Den består i de positiva effekterna som naturen kan ha på vår hälsa (Kaplan and Kaplan, 1989, Ulrich m.fl 1991, Hartig, och Evans 1993, Grahn 1996, Andersson och Rydberg, 2005). Naturen kan ses som en källa till rekreation och återhämtning (Grahn, 2000, Grahn och Stigsdotter 2003. Schmidtbauer m.fl. 2005).

Eftersom människor med utländsk bakgrund kommer i kontakt med det svenska samhället via naturen, kan naturen också ses som ett verktyg för att uppnå integration.

Den bärande idén i projektet "Naturmöten med invandrare" var att öka kunskapen kring invandrades relation till naturen och en önskan att hitta metoder för att nå ut med kunskap och information till denna målgrupp. Syftet var *inte* att hitta metoder för att nå ut med den svenska natursynen som en norm. Förhoppningen var istället att hitta metoder som kan användas som instrument för att skapa en känsla och en personlig relation till naturen, att se naturen som en social mötesplats utifrån individuella erfarenheter och upplevelser.

Syftet var också att synliggöra invandrades syn på naturen och deras vanor att använda den, samt att ta fram förslag på hur de ska kunna inspireras att använda tätortsnära natur mer. Eftersom alla mår bättre av frisk luft, motion och naturupplevelser är det särskilt viktigt för invandrare eftersom denna grupp ofta har en sämre social situation och sämre hälsa än genomsnittet (Integrationsverket 2003). Naturupplevelser är något som kan avnjutas till låg eller ingen kostnad. Många invandrare har en pressad ekonomisk situation och att hitta fritidsintressen som inte kostar pengar kan vara viktigt för familjen.

Slutligen är det också en fråga om integration. "Svenskar" är ett friluftsfolk som generellt sett rör sig ute i naturen året runt. De ägnar sig åt allt från orientering och

skidåkning till bär- och svampplockning. Den ojämförligt vanligaste aktiviteten är att promenera (Lindhagen 1996, Hörnsten, 2000, Kulturdepartementet 2000). Det är viktigt att invandrare tar del av den svenska kulturen för att integreras i det svenska samhället.

Vägen till större medvetenhet går genom känslan, som i sin tur skapar utrymme för ny kunskap att växa fram.

Picknick vid Tigris, Bagdad. Foto: Jamal Moshtat

1.1 Bakgrund

Intresset för miljöfrågor har ökat markant under senare år. Sambandet mellan friluftsliv och folkhälsa, integration och natur har uppmärksammats av myndigheter och organisationer, av sjukvård och natur- och friluftsföreningar. Vi oroas alla av koldioxidutsläpp, miljögifter och larmrapporter om den globala uppvärmningen samtidigt som antalet stressrelaterade sjukdomar och besvär blivit en del av vardagen.

I Sverige lever och verkar hundratusentals människor med invandrabakgrund. Antalet ökar för varje år som går. Det är av flera skäl viktigt att även invandrare kan se den

svenska naturen som en viktig resurs för sig själva och för samhället. Att vistas i naturen bedöms ha en positiv effekt för vår fysiska såväl som psykiska hälsa. Ett annat viktigt skäl är den betydelse det kan ha för den framtida naturvården. Vi behöver medvetna och engagerade människor som med sina kunskaper och insikter kan medverka i det fortsatta miljöarbetet.

Invandras erfarenheter av naturen och friluftslivet är ofta av ett helt annat slag än svenskarnas; i ursprungsländerna finns ofta vilda djur, vargar, giftiga ormar och skorpioner, minor som dödar oskyldiga barn, man riskerar att bli överfallen, våldtagen eller rånad. Det är erfarenheter man inte glömmer, som skiljer sig väsentligt från den svenska naturromantiken.

Det är dessutom viktigt att förstå att invandrare även sedan de kommit till Sverige inte bara tvingas brottas med en mängd sociala problem utan också i många fall lider av sviterna efter traumatiska upplevelser i hemlandet. Att ströva omkring i naturen, att fiska och plocka svamp, att intressera sig för miljöfrågor känns avlägset för de flesta. Hur ska de kunna vara annorlunda när man saknar en grundläggande social trygghet? Lagg där till vårt kalla klimat, som under större delen av året kanske inte alltid inbjuder till utomhusvistelser.

Inte minst är det av avgörande betydelse att nå ut till alla invandrare för barnens skull. Barn lär sig av sina föräldrar, de övertar deras värderingar. Har inte föräldrarna en positiv relation till naturen finns det en påtaglig risk att inte heller barnen får det. Om ingenting görs nu kan det på längre sikt leda till en minskad förståelse i samhället för vikten av att skydda naturen.

Forskningen på området är fortfarande begränsad. Det har under senare år pågått ett antal projekt runt om i landet med olika aktörer som varit inriktade på invandrare och deras förhållande till naturen men ingen sammantagen utvärdering av dessa har gjorts.

Mot bakgrund av detta gav Naturvårdsverket miljöförvaltningen i Göteborg uppdraget att hitta nya metoder för att öka intresset bland invandrare för dessa avgörande framtidsfrågor, att utvärdera och ta till vara de erfarenheter som redan gjorts på andra håll samt hitta vägar till ett utvidgat samarbete på såväl det lokala - som nationella planet.

1.2 Naturvårdsverkets uppdrag

Naturvårdsverkets uppdrag som startade 2006 har pågått under ett och ett halvt år. Det har genomförts av miljöförvaltningen, Göteborgs Stad. Syftet har varit att utveckla metoder för att öka invandras kontakt med den svenska naturen samt att samla kunskap och erfarenheter från ett urval av projekt som genomförts eller genomförs i Sverige.

1.2.1 Utveckla metoder

Naturvårdsverkets uppdragsspecifikation innehöll tre delar, där den första var att utveckla metoderna för att möta den svenska naturen genom ett antal guide turer tillsammans med invandrargrupper. Dessa metoder skulle innefatta flera slags aktiviteter och angreppssätt för att förmedla kunskap om naturen och dess betydelse för både den enskilde och hela samhället. Man betonade vikten av att invandras egna önskemål, intressen och erfarenheter skulle stå i centrum för arbetet.

1.2.2 Samla in kunskap

I projektets andra del ingick att samla in kunskap från ett urval av projekt som ägt rum i andra delar av landet och sammanställa och sprida dessa erfarenheter i anslutning till det egna projektet genom lämpliga aktiviteter som t. ex, utställningar, reportage och artiklar i olika media. Vidare ingick att resa runt till intresserade organisationer, myndigheter eller föreningar och berätta om hur man kan arbeta för att öka invandras kontakter med naturen.

1.2.3 Sammanställa erfarenheterna

För det tredje ingick att sammanställa erfarenheterna från metodutvecklingsarbetet samt andra erfarenheter från såväl egna som andras projekt som rör invandrare och naturen till en rapport som skulle innehålla:

- Generella resonemang utifrån de erfarenheter och studier som finns om invandrades förhållande till naturen och vilken nytta förbättrade förutsättningar för invandrare att besöka och lära känna naturen kan leda till.
- Närmare beskrivning av metoderfarenheterna, vilka arbetssätt som använts i detta och andra projekt och om möjligt jämförelser eller generaliseringar vad gäller erfarenheterna; vad har varit framgångsfaktorer respektive problem i arbetet med att öka invandrades kontakt med naturen etc.
- Beskrivning av möjliga sätt att undanröja hinder för invandrare att besöka och lära känna den svenska naturen, beskrivning av hur man kan skapa och upprätthålla kontakt med invandrargrupper och/eller organisationer för att skapa kontinuitet.
- Redovisning av erfarenheter kring olika natursyner hos olika grupper samt vilka särskilda behov eller önskemål invandrare har när det gäller naturvistelse. Ge förslag till åtgärder som kan underlätta eller på annat sätt förbättra naturvistelsen.
- Eftersom invandrarna långt ifrån är en homogen grupp bör eventuella skillnader mellan olika nationaliteter uppmärksammas särskilt.

1.3 Naturens värde för människan

Hälsa betyder lycka, åtminstone om vi söker oss till ordets ursprung i fornsvenskan. Livskvalitet i form av god hälsa uppfattas av de allra flesta vara av stor betydelse och stress har kommit att bli ett av de största hoten mot folkhälsan. Samtidigt har stress (ordet introducerades först 1954 i ett svenskt uppslagsverk) blivit ett av våra mest använda ord. Naturen har dock visat sig ha läkande krafter. Träd och grönska har gynnsamma effekter vid rehabilitering efter sjukdomar och svåra skador (Ottosson 1997, Andersson och Rydberg, 2005) I en debattartikel på Svenskt friluftslivs hemsida (2007) kan man läsa om en studie som gjorts vid Lunds universitet och som visar att brist på fysisk aktivitet kostar samhället sex miljarder kronor om året. De sjukdomar som ökar är i stor utsträckning stressrelaterade, som depressioner, trötthet, panikångest och värk, samt sjukdomar till följd av ett allt för stillasittande liv så som fetma, diabetes och hjärt- och kärlsjukdomar. Artikeln förespråkar friluftslivets positiva effekter, som bättre hälsa, höjd livskvalitet, större miljömedvetenhet och förståelse för en hållbar förvaltning av vår natur och vårt kulturarv.

Naturen har alltid erbjudit en stor mängd varor och tjänster till människor, men även möjligheten till rekreation och hälsa (Ottosson och Ottosson, 2006). Vi mår bra av att vistas i naturen men hur och varför gör vi det? Det finns två olika teorier. Den ena presenteras av makarna Kaplan. Efter att de följt deltagare i ett vildmarksprojekt i USA drar de slutsatserna att naturen har ”återuppbyggande” effekter och kan öka det mentala välbefinnandet. Detta, menar de, beror på att hjärnan hanterar den enorma mängden av sinnesintryck på olika sätt. I vardagen dominerar den riktade uppmärksamheten som kräver mycket energi. Den riktade uppmärksamheten används för att skapa klarhet i hur vi skall handla, samtidigt som vi effektivt sorterar bort allt oväsentligt. Den andra formen av uppmärksamhet är spontan och omedveten fascination. I naturen dominerar den spontana, fascinerade uppmärksamheten som ger vila och återhämtning för den riktade uppmärksamheten (Kaplan och Kaplan, 1989). Naturen är också relativt befriad från aggressiv och krävande information samt buller som tröttnar den riktade uppmärksamheten. Den andra teorin är att vissa naturområden påminner om människans urhem (Ulrich m.fl. 1991, Ulfstrand 1999). Över hela världen reagerar människor positivt och återhämtande vid åsynen av vissa sorters landskap. Allra mest positivt reagerar vi på savannliknade landskap, närmast att jämföra med i Sverige hagmarker, öppna lövängar, slotts- och stadsparker. Omedvetet slappnar kroppen av, pulsen blir jämnare och blodtrycket normaliseras. Förklaringen går att finna i människans förhistoria; under årmiljoner har vi präglats av den afrikanska savannen. Landskapet har flyttat in i vårt undermedvetna och skapat en känsla av trygghet (Rydberg, 2001; Ottosson och Ottosson, 2006).

1.4 Invandrare och hälsa

I en rapport från Socialstyrelsen (2000) beskrivs hälsan hos fyra olika invandrargrupper: de som är födda i Chile, Turkiet, Iran och Polen. Hälsan jämförs dels sinsemellan invandrargrupperna, dels med infödda svenskar. Resultaten visar att svenskarna i allmänhet har bättre hälsa än invandrarna. De från Polen avviker minst från svenskarna av de fyra grupperna i detta avseende. Hälsoskillnaderna är också påfallande mellan män och kvinnor. Kvinnor tycks löpa upp till tre gånger så stor risk att drabbas av ohälsa jämfört med män, inom samtliga nationaliteter. Detta bekräftas också i ”Rapport Integration” (Integrationsverket, 2005) där man mäter hälsa genom två kompletterande mått, sjukfrånvaro från arbete och självuppskattad hälsa. Rapporten visar att *”20 procent av kvinnorna födda utanför Norden uppger att det allmänna hälsotillståndet är dåligt, vilket är fyra gånger fler än bland de inrikes födda kvinnorna. Var tredje utrikes född kvinna har nedsatt psykiskt välbefinnande mot var femte inrikes född kvinna.”* Rapporten visar också att skillnaderna mellan könen är större än skillnaderna i hälsa mellan inrikes födda och utrikes födda. Socialstyrelsen (2000) anger också olika förklarande faktorer som påverkar hälsan. *Bakgrundsfaktorer, sociala faktorer och invandrarspecifika faktorer* förklarar mycket av skillnaderna i ohälsa mellan infödda svenskar och de aktuella invandrargrupperna, dock inte allt. *Bakgrundsfaktorer* som ålder har ett tydligt samband med försämrad hälsa med stigande ålder, tydligast i den turkiska gruppen. Att vara gift eller sambo utgör en

skyddsfaktor mot ohälsa i samtliga grupper främst i den chilenska. Låg utbildningsnivå samvarierar starkt med dålig hälsa främst bland infödda svenskar och i den polska gruppen men är även av betydelse för de andra grupperna. De *sociala* faktorerna, som svag ekonomi och arbetslöshet, påverkar samtligas hälsa negativt. Risker för ohälsa på grund av saknat arbete är störst bland infödda svenskar. En förklaring till detta kan vara att svenskar som saknar arbete ofta också har hälsoproblem men att invandrare ofta saknar arbete oavsett hälsotillstånd. Otrygghet och att inte ha nära vänner påverkar hälsan negativt. *Invandrarspecifika* faktorer, som dåliga kunskaper i svenska, innebär mer än dubbelt så stor risk för att känna ohälsa. Att känna sig diskriminerad innebär dubbelt så stor risk för att uppleva psykisk ohälsa i samtliga fyra invandrargrupper jämfört om man inte känner sig diskriminerad.

Enligt en artikel ”Den ojämlika hälsan” av Johansson (2007) framgår det att hälso-
klyftorna ökar och att förklaringen till detta är att segregationen även i övrigt har ökat. Inkomstskillnaderna i stadsdelarna i Göteborg har blivit större samtidigt som den etniska boendesegregationen är stor. Medellivslängden i nordost, där många låginkomsttagare och invandrare bor, är lägre än i andra ”rikare” stadsdelar. Andelen göteborgare med stillasittande fritid ökar också. Skillnaderna mellan stadsdelarna är dock stora, i nordost är en tredjedel av invånarna fysiskt passiva samtidigt som de också är mer stressade.

Många utlandsfödda bor i miljonprogramområden med god närhet till rekreationsområden (Regionplane- och trafikkontoret, 2002), som har potential att förbättra livskvaliteten (Andersson och Rydberg, 2005). Miljonprogramområdena har många låginkomsttagare och att de bor just där är troligen ett resultat av den pågående segregationen i Stockholmsregionen, och inte ett medvetet val att få bo nära rekreationsområden.

2. Metoder

Uppdraget innebar utveckling av nya metoder för att öka intresset för naturvistelse och miljö bland invandrare, som av flera orsaker inte använder naturen som en möjlighet till rekreation. Detta var inte möjligt utan att involvera andra intressenter och hitta vägar till samverkan på olika plan. Det föll sig av praktiska skäl naturligt att samverka med intressenter framförallt i Göteborg, men erfarenheterna kommer emellertid att kunna användas i hela landet.

2.1 Naturguidningar

Vi har gjort tio utflykter med invandrargrupper under perioden 3 maj 2006 till 7 augusti 2007. Grupperna har haft olika inriktning och struktur. Det har till exempel varit grupper med SFI-studerande, familjer från invandrarföreningar och skolbarn. Utflyktsmålen har varierat från skärgårdsturer till fiskeutflykter vid skogssjöar. Även ett veckoläger för skolungdomar har genomförts.

2.2 Utställning på Naturhistoriska museet i Göteborg

En utställning om naturen ur invandrares perspektiv har gjorts i samarbete med Naturhistoriska museet, flera invandrarföreningar och park- och naturförvaltningen i Göteborg. Utgångspunkten och den röda tråden i utställningen är jämförelser mellan hemlandet och Sverige. Så här ser det ut hos mig, hur ser det ut hos dig?

2.3 Utbildning för modersmåls lärare

Som ett sätt att nå barnen har modersmålsundervisningen i skolorna använts. Denna undervisning bedrivs i skolorna med mycket olika förutsättningar, beroende på var i landet man befinner sig. Som ett pilotprojekt har ett samarbete inletts med modersmåls lärarna i Göteborg. Syftet var att föra in naturkunskap som en del i den undervisning som bedrivs i det egna språket. 120 modersmåls lärare har fått tre halvdagsutbildningar. Fokus i utbildningen låg på allemansrätten, vad man får göra och inte göra i naturen och biologisk mångfald. Kursen hade flera praktiska moment och avsikten var att konkret visa lärarna på sätt att flytta ut undervisningen i naturrummet.

2.4 Utveckling av samarbete i landet

I början av projektet bildades en ”fokusgrupp” som bestod av personer från olika delar av landet, som på ett eller annat sätt var engagerade och hade kunskap om de frågor projektet omfattar. En viktig del av arbetet med ”Naturmöten med invandrare” har varit att försöka utveckla samarbetet mellan olika orter och regioner. Många arbetar idag med de här frågorna men det fanns ett behov av att samla den kunskap som redan finns så att det är lättillgängligt för alla intresserade.

2.5 Kunskapsspridning

Vi har arbetat aktivt med att sprida kunskaper om projektet via Sveriges Television (Mitt i naturen) och Sveriges Radio (tre inslag i programmet Naturmorgon samt inslag i P4 och P1) Vi har även sänt i Närradion på olika språk. Ett antal tidningar har haft artiklar som handlat om projektet. Vi har även genomfört ett antal föreläsningar för länsstyrelser i landet, Sportfiskarna, stadsdelsförvaltningar i Göteborg med flera.

3. Metodutveckling

3.1 Naturguidningar

Vi har sammanlagt genomfört tio naturguidningar och ett sommarläger för barn och ungdomar. Utflyktsmålen har varierat. Vi har gjort skogs- och parkpromenader, båt- och kanotutflykter, fisketurer och bergsklättring för barn. Målgrupp för naturguidningarna var i första hand de människor som på ett eller annat sätt lever lite vid sidan av det svenska samhället med förhållandevis låg utbildningsnivå. Det hindrade inte att även högutbildade och ganska väl integrerade grupper också drogs med. Deltagare var både män och kvinnor samt barn och ungdomar. Informationen utformades medvetet på ett enkelt sätt för att inte avskräcka någon. Stegvis kunde ”ribban höjas”. När intresset väl fångats blev de flesta också motiverade att lära sig mer.

Som ett första steg startades samarbete med park- och naturförvaltningen, stadsdelsnämnden (SDN) Biskopsgården och Sportfiskarna i Stockholm. Tanken var att skolorna regelbundet ska jobba med natur- och miljöfrågor med stöd från Sportfiskarna och SDN. Sportfiskarna stod för både teori och praktik med stöd och råd från miljöförvaltningen.

Ambitionerna i projektet har varit att testa flera olika typer av utflykter, med olika sammansättning på grupperna. Fokus har legat på hur det fungerat, vad som har gått bra och vad som har gått mindre bra, och vilka slutsatser man kan dra inför framtiden. Hur skall vi göra för att jobba *med* invandrarna och inte *för* dem? Det vill säga: hur ska vi kunna samarbeta på ett fruktbart sätt?

Vi kontaktade tre invandrarföreningar som var intresserade av de frågor som projektet omfattade; *Kvinnocentret i Bergsjön*, som arbetar med kvinnor från olika länder, *Kurdiska Konstföreningen* samt *Irakiska Kulturhuset*, som bland annat arbetar med ungdomar och kultur.

Vi valde dessa för att kunna prova metoderna på en så varierad grupp människor som möjligt. Vi började med att skicka ut en enkät för att få veta hur de ville att vårt gemensamma arbete skulle genomföras, vad de hade för önskemål etc. Enkäten översattes till olika språk så att även de som inte kunde förstå eller läsa svenska skulle kunna svara på den. Dessa föreningar fick också betalt för sin planering och sina möten, framtagning av material och andra utlägg, ca 40 timmar x 200 kr. Övriga arbeten gjorde de ideellt. Senare tog vi kontakt med en skola i Biskopsgården och även barn i årskurs fyra och fem fick ta del av enkäten, detta för att få med de yngre barnen.

För att kunna bedriva arbetet bättre tog vi dessutom kontakt med Myndigheten för skolutveckling, svenska friluftsföreningar som Scouterna, Sportfiskarna, Svenska Naturskyddsföreningen, Friluftsförbundet, Orienteringsförbundet, Slöjdföreningen,

Stadskansliet Göteborg Stad/modersmålsenheten, ytterligare stadsdelsförvaltningar i Göteborg, SFI-skolor, skolor i Bergsjön och Hammarkullen, Frälsningsarmén, Väst-kuststiftelsen, Länsstyrelsen i Västra Götaland, Göteborgs Universitetet, Folkuniversitetet i Göteborg samt Naturhistoriska Museet. Vår idé presenterades och samtliga var intresserade och deltog senare i projektet, bortsett från Myndigheten för skolutveckling. Vi hade kontakt med myndigheten i både Göteborg och Stockholm men de ville diskutera frågan vidare innan de tog ställning. Det visade sig senare att orsaken var att man inte har regeringens uppdrag att arbeta med den här typen av verksamhet.

För att göra projektet känt kontaktades vidare dagspressen, Sveriges Radio, Sveriges Television och Närradion i Göteborg. Det har gått ett pressmeddelande från miljöförvaltningen om själva uppdraget. Utöver det har vi föreläst på flera ställen runt om i landet, för politiker, kommuntjänstemän, studenter, högskolor och Friluftsrådet.

3.1.1 Redogörelse för ett urval av utflykterna

Nedan följer en redogörelse av dessa naturguidningar samt en sammanfattning av de slutsatser vi kunnat dra utifrån deltagarnas spontana reaktioner och de utvärderingar de fyllde i efteråt samt andra relevanta kommentarer och tankar.

Brännö, Göteborgs södra skärgård – SFI-klass

Gruppen bestod av en SFI klass från Folkhögskolan i stadsdelen Biskopsgården. Deltagarna var både män och kvinnor från Kurdistan, Afghanistan, Somalia, Tunisien, Libanon, Chile, Iran och Irak. Några deltagare hade med sig sina småbarn.

Vi åkte gemensamt med båt från Saltholmen. Deltagarna informerades på förhand om hur de skulle ta sig dit; vilken spårvagn och i förekommande fall med vilken buss. Med på resan var också Sveriges Radio P4 som sände ett inslag om utflykten och projektet på riksnyheterna och även gjorde ett längre reportage som sändes vid ett senare tillfälle.

Under utflykten berättade vi om vilka djur och växter vi såg, informerade om allemansrätten och delade ut broschyrer om den på olika språk. Vi hade med oss matsäck och avslutade dagen med att äta tillsammans på stranden. Vi delade också ut en enkel enkät som var översatt till de aktuella språken. Många av gruppmedlemmarna hade aldrig varit vid havet förut och upplevde alltså landskapet för första gången. Det var mycket annorlunda mot vad de hade tänkt sig och de sa redan innan vi åkt hem igen att de gärna skulle vilja återvända och att de ville lära sig mer om skärgårdsmiljön.

Kommentarer

Deltagarna fortsatte sedan på skolan att själva jobba med ett naturprojekt. Man fördjupade sig i sådant som man var särskilt intresserade av, till exempel växter och djur men också hur natur och miljövård hänger ihop, hur ekosystemet fungerar, växthuseffekten och andra aktuella problem. Detta skedde i samarbete med miljöför-

valtningen. Deras lärare fungerade som kontaktperson med förvaltningen och skolan har även efter att vårt projekt avslutats fortsatt att arbeta med liknande natur- och miljöprojekt med nya SFI-klasser.

Läraren Sofie Lindé 2007 gjorde dessutom sitt examensarbete hos miljöförvaltningen. Det handlade om vilken information som deltagarna behöver, hur mycket deltagarna redan kunde innan de kom till Sverige, vad de blivit informerade om av de myndigheter som har ansvar för invandrarfrågor och inte minst hur de vill att skolan ska arbeta. Hon kom fram till att det är oerhört viktigt att invandrarna själva får vara delaktiga. Det är inte minst en demokratifråga. Miljöförvaltningen gjorde en uppföljning några månader efteråt med en föreläsning om projektet som helhet och diskuterade tillsammans varför det är viktigt med kunskaper om natur och miljö, vad samhället i stort vinner på det. Som avslutning delade vi upp oss i mindre grupper och diskuterade vidare. Diskussionerna fördes på olika modersmål i de fall eleverna inte kunde uttrycka sig tillräckligt bra på svenska. Intresset från elevernas sida var mycket stort. Man antecknade hela tiden och ställde frågor. De kände sig förmodligen friare eftersom det fanns någon som kunde deras språk och som förstod deras kulturella bakgrund.

En svårighet som vi kanske inte beaktade tillräckligt från början var deltagarnas bristande lokalkännedom. De hade bland annat hade dåliga kunskaper om lokaltrafiken, vilket ledde till att vi tvingades avsätta tid till att beskriva hur deltagarna skulle ta sig till mötesplatsen, med vilken buss eller spårvagn, vilken hållplats de skulle stiga av på. Problemet fick oss att inse att invandrarens utanförskap omfattar så mycket mer än man vanligen tänker på. Utflykterna kan därför ses som en del i ett större sammanhang: hur vi på bästa sätt kan befria människor ur denna isolering. Deltagarna var enbart invandrare. För att främja integration vore det bättre med blandade grupper, svenskar och invandrare men i det här fallet fanns det bara invandrare.

Brännö, Göteborgs södra skärgård – föreningen för den internationella sköna konsten

Vi åkte den här gången med Föreningen för den internationella sköna konsten, en grupp bestående av kurder och araber med olika utbildningsnivåer; såväl högutbildade som lågutbildade; läkare, ingenjörer, butiksägare, arbetslösa. Föreningen var en bland de tre som vi valde ut särskilt på grund av deras intresse för integration och natur- och miljöfrågor.

Naturumgänge kan innebära en rad olika aktiviteter. För en del är naturen en plats för lugn och ro och för andra kan naturen vara en plats för lek, dans och gemenskap. Foto: Yusra Moshtat

Miljöförvaltningen hade dessutom tidigare arbetat med föreningen i samband med riktad miljöinformation i Hammarkullen. Tillsammans med föreningen skrev vi då en pjäs där barn och ungdomar själva berättade om sin rädsla för naturen, för farliga djur och vad man får göra och inte göra ute i naturen, om källsortering, att man inte får skräpa ned i skog och mark mm. Barnen spelade sedan pjäsen i skolorna i de stadsdelar där det bor många invandrare. Pjäsen spelades också för barnens föräldrar. Barnen var mellan åtta och femton år. På så vis spreds budskapen utanför den ursprungliga gruppen människor. Det är viktigt att alltid involvera så många olika sorters människor och föreningar som möjligt för att fler också ska bli delaktiga och kunna sprida sitt intresse och sin kunskap vidare till andra. Föreningen översatte en broschyr från Naturvårdsverket om Allemansrätten och delade ut den i Hammarkullen där föreningen har sina lokaler.

På utflykten följde även gruppens familjer med; kvinnor och män, barn och ungdomar. Med på utflykten var också Västkuststiftelsen, som informerade om naturreservaten i skärgården; varför de skapats, var de finns någonstans, vilka rättigheter och skyldigheter man har som besökare. Tanken bakom deras närvaro var inte bara att de skulle informera och berätta om reservaten utan också för att kontakter skulle kunna knytas mellan invandrarföreningen och Västkuststiftelsen för eventuella framtida samarbeten så att projektets tanke kunde leva vidare. En journalist från Sveriges Natur följde med på utflykten och skrev en artikel om den (Sveriges Natur). Två svenskar som inte hade något samröre alls med projektet men hade hört talas om det inbjöds att åka med eftersom de var särskilt intresserade av integration och naturfrågor.

Trots att det var en varm sommardag vid havet vågade nästan ingen att bada. Det visade sig att bara några få faktiskt kunde simma. Även simkunnigheten bland barnen som gått i svensk skola var låg. Medan samtliga svenskar tog chansen att svalka av sig var det alltså bara några enstaka ur invandrargruppen som gjorde det.

Kommentarer

Efteråt noterade vi en positiv effekt av att deltagarna tagit med sina familjer. Hela familjen fick uppleva naturen tillsammans, vilket inte minst barnen tyckte var roligt. På så vis kommer de förhoppningsvis att i framtiden påverka varandra inom familjen. Vi tror dessutom att barnen kan påverka sina föräldrar i hög grad genom att de oftast är öppnare för nya upplevelser, har lättare för förändringar och normalt är nyfikenare.

En stor invandrargrupp på utflykt märks tydligt. De äter av sin medhavda matsäck, sjunger och dansar. De svenska badgästerna sökte sig lugnare platser längs stranden. Många i gruppen kände sig lite illa till mods på grund av det. Detta pekar på en skillnad mellan svenskar och invandrare. Svenskar söker sig ut i naturen för att koppla av och få lugn och ro medan de flesta invandrare tar med sina familjer och alla barnen och helst också sina vänner och deras familjer. De söker en ”totalupplevelse” och det är något vi måste vänja oss vid om vi ska få invandrare att bli intresserade av att vistas i naturen men det ställer krav på att vi kan sprida information om till exempel allemansrätten, vad som är tillåtet att göra, vilka blommor man kan plocka, om man får lova att grilla för öppen eld i skogen eller inte. Som svenskar måste vi förstå att vårt sätt att se på naturen och utnyttja den kanske inte är det enda rätta. Att naturen är en tillgång för alla även om man inte har samma syn på hur man vill utnyttja den i rekreationssyfte.

Enligt den enkät som delades ut (se bilaga 1) skrev deltagarna att de tyckte att utflykten var lyckad. De kände att de mådde bättre, att de var gladare och åkte på eget initiativ tillbaka till Brännö. Under sommaren gjorde de flera utflykter i skärgården och till andra platser utanför Göteborg. Miljöförvaltningen hjälpte till med intressanta resmål och talade om hur man tog sig dit med kollektiva färdmedel. Intresset för naturen finns alltså men man saknar kunskaper om vilka möjligheter man har och vilka sevärdheter som finns i och runt Göteborg. Till att börja med förstår man kanske heller inte varför man ska vistas i naturen, vilken betydelse den kan ha för den egna hälsan och det allmänna välbefinnandet.

Båutflykt, Hisingen runt

Utflykten gjordes tillsammans med Eko-föreningen i Hjällbo. Föreningen jobbar med ekologisk odling av grönsaker för eget bruk. Gruppen bestod av 15-20 personer (män, kvinnor, ungdomar och barn) från mellan östern, främst irakier och kurder med varierande utbildningsnivåer nu boende i stadsdelarna Hjällbo, Gunnared och Lärjedalen.

Båten avgick från Lilla Bommen i centrala Göteborg. Den gick Göta älv uppströms till Kungälv och därifrån söderut igen längs Nordre älv tillbaka till Lilla Bommen via den inre skärgården och hamninloppet. Resan tog ca fyra timmar. Med på båten fanns förutom vår invandrargrupp också ett antal svenskar eftersom båten inte var chartrad av miljöförvaltningen speciellt för vår utflykt.

Tanken den här gången var inte att fokusera så mycket på kunskap utan i stället ägna mer tid åt själva upplevelsen, att låta ögat bli mer bekant med vad det ser, landskapets skiftningar, sensommarljuset, stillheten, skönheten helt enkelt, allt det som är en så avgörande del av svenskarnas förhållande till naturen. Inte minst att kunna dela upplevelsen med svenskar, vilket också skedde, men delvis kanske på ett litet överraskande sätt.

Vi hade som vanligt med oss matsäck. Matsäcken är, som vi redan nämnt, delvis kulturellt betingad men också nödvändig av rent ekonomiska skäl. Låga inkomster och arbetslöshet gör att man tvingas leva sparsamt. Detta ställde till en del problem med båtpersonalen, som förbjöd gruppen att äta av sin medhavda mat eftersom man ville sälja av det egna utbudet i stället. Viss palaver uppstod, som dock förde det goda med sig att de svenska passagerarna slöt upp på vår sida och när alla hade ätit sig mätta på sin mat fortsatte diskussionen om andra saker. Det som kunde ha slutat i en upplevelse av bekräftat utanförskap blev till sist en positiv erfarenhet, för oss såväl som för våra svenska medresenärer.

Kommentarer

Synpunkterna efteråt var genomgående positiva. Föreningen ville gärna gå vidare med den här typen av aktiviteter. Man underströk att ett eventuellt samarbete med svenska föreningar måste bygga på ett gemensamt ansvar. Att bara vara en passiv mottagare av ”svensk välvilja” tyckte man rent av skulle motverka det goda syftet. Dessutom underströk man att det då absolut skulle vara svårare att nå ut till människor på grund av de sociala och kulturella skillnader som råder och som svenskar i allmänhet saknar kunskap om. Ett närmande som ur svensk synvinkel kan te sig naturligt, möts i stället med misstänksamhet. Det går inte bara att skicka ett brev med en inbjudan och tro att man utan vidare ska få ett stort gensvar. Föreningen vill gärna ha hjälp, men man förväntar sig alltså att själva få vara med att bestämma och ta sin del av ansvaret.

”Klassdraget”

Klassdraget var ett samarbete mellan miljöförvaltningen i Göteborg, Sportfiskarna, park- och naturförvaltningen, stadsdelförvaltningen i Biskopsgården, Jättestensskolan och Landamäreskolan. Det rörde sig om två klasser från årskurs fyra och fem. Gruppen av barn och ledare åkte till Delsjön. Sveriges Radios Naturmorgon var också med och gjorde ett reportage. En journalist från tidningen Bo Bra skrev en artikel. Vädret var grått och regnigt, en ganska typisk höstdag, men barnen tyckte det var jättekul. Det började med korvgrillning och utdelning av utrustningen innan själva fisket kom igång.

Skolan hade inga resurser att själva betala för utrustningen på utflykten; resekostnader, flytväst, stövlar, regnkläder, fiskespön. Vi löste det så att varje part ställde upp med vad de kunde. Sportfiskarna tillhandahöll fiskespön, kläder, grillkorv och liknande. Räddningstjänsten lånade ut flytvästar. Stadsdelförvaltningen i Biskopsgården köpte stövlar och regnkläder som man sedan kunde behålla för framtida utflykter

i skolorna. Park- och naturförvaltningen skaffade en naturpedagog, Anette Wigeborn- Bergström

Målet när vi tog kontakt med skolan var att hitta en modell för skola och en samarbetspartner så att man årligen kunde genomföra en skolaktivitet baserad på fiske för att få barn att:

- Komma ut i naturen och få en känsla för naturupplevelser och avstressande fritidsintressen
- Få positiva attityder till och kunskaper om natur, miljö, fiske- och vattenvård samt allemansrätt
- Med fiske som gemensam upplevelse stimulera till ökad gemenskap mellan killar/tjejer, mellan olika kulturer och bakgrunder samt mellan vuxna och barn

Undersökningar visar att åttio procent av barnen upp till sexton år vill prova på fiske, och av dem som börjar sportfiska vid tio års ålder fortsätter sextio till åttio procent livet ut (Norling 2003). Projektet baseras till viss del på det Norska *Skolestang* som har pågått sedan 2002 och har blivit en stor framgång i Norge med över hundratusen elever som varit ute och fiskat.

Det svenska projektet innehöll tre olika inslag:

1. Teori

- Vatten, koppling människa, dinosaurier/kretslopp.
- Fisk, kan en fisk drunkna? Arter, anatomi, näringspyramid/livet under ytan.
- Fiskemetoder, hur fånga och hantera fisk.
- Vatten, återkoppling, betydelse av friskt vatten, säkerhet och allemansrätt.

2. Naturutflykt

- Prova på fiske.

3. Uppföljning. ”Fiska efter mer”.

Kommentarer

En enkät (se bilaga 2) delades ut till alla barnen och för att kunna följa upp den tog vi kontakt med skolorna en vecka senare. Barnen fick då även teckna ned sina upplevelser. Samtliga barn hade fyllt i enkäten och lärarna i skolan gjorde också en egen utvärdering av projektet.

Lärarna Lena Johansson och Maja Lindholm, Landamäreskolan skriver:

”Vi tyckte att arrangemanget uppe vid Sjölyckan var toppen. Välkomnande start med korvgrillning i fin miljö. Entusiastiska ledare som med tålmod och glädje ledde eleverna i fiskeriets konster, att sätta ihop metspöet, välja agn och agna på. Gå ut på bryggan och kasta ut enligt de instruktioner som gavs och dra in den fångade fisken. Vi tyckte att dagen var strålande bra. Vi hoppas att fler barn ska få möjligheten att uppleva detta. Vi vet också att flera barn direkt på helgen var ute och fiskade med sina föräldrar. Vi har efter detta börjat med temat fiske i Oä- slöjd. Några elever fick

åka och fiska igen vid Sjölyckan. De andra eleverna får göra det kommande veckor. Maja och jag tog några elever i våra bilar, eftersom det tar lång tid att åka kommunalt till Sjölyckan. Underbart att se hur eleverna denna fina höstdag får i ordning sina metspön och agnar på för att börja fiska. Tänk det tog inte med än fem minuter så fick en liten tjej upp en stor abborre. Vilken lycka!”

Maria Anjou som är lärare på Jättestensskolan skriver:

”Vi i klass 4a på Jättestensskolan är mycket nöjda med Klassdraget! Allt har genomförts på ett proffsigt sätt av de inblandade arrangörerna. Det enda problemet som vi stötte på var av praktisk natur. Alla barn hade inte regnkläder och stövlar. För att kunna delta i liknande projekt i fortsättningen behövs medel till att införskaffa regnkläder till skolbarnen. Likadant måste vi få låna flytvästar vid utflykterna. Eftersom alla barnen har busskort som gäller inom Göteborg kan vi lätt åka till både hav och sjö utan bil. Jag ser ingen möjlighet för en lärare att åka själv på fiskeutflykt med skolbarnen. Några vana fiskare måste vara med som vid klassdraget. Alltså behövs medel till detta. En fiskedag på en och en halv dag är lagom. Alla hinner fiska och ha roligt och inga barn hinner tröttna”

Fiskeutflykt till Norra Långevattnet i Mölndal

Utflykten anordnades i samarbete med Föreningen Irakiska Kulturhuset, Föreningen Sportfiskarna i Stockholm och Göteborg samt miljöförvaltningen i Göteborg. Gruppen bestod bara av ungdomar i åldrarna tio till tjugotvå år. De kom från olika stadsdelar i Göteborg, främst invandrartäta områden, sammanlagt trettio personer. De flesta gick fortfarande i skolan eller på universitetet. Några var födda här i Sverige, andra hade kommit som flyktingar men de flesta talade perfekt svenska. En av dessa trettio hade fiskat förut vid ett tillfälle.

Ungdomar från irakiska kulturhuset på sin första fisketur. Foto: Yusra Moshtat

Irakiska Kulturhuset deltog själva aktivt i planeringen. Man fick ersättning för det arbete som de lade ner på projektet under fyra veckors tid. Man anordnade även en studiecirkel, Moataz Ali var projektledare och kontaktperson för föreningen.

Dagen före utflykten träffade vi deltagarna i Irakiska Föreningens lokaler och kompletterade med ytterligare information. Sportfiskarna och miljöförvaltningen var närvarande. Vi undervisade i fisketeori, olika fiskemetoder, fiske- och vattenvård samt också om allemansrätten. Informationen tog ca två timmar.

Nästa dag stämde vi möte i centrala Göteborg och åkte gemensamt till Norra Långevattnet i Mölndals kommun. Sveriges Television följde med på utflykten och gjorde ett kortare inslag som senare visades i Mitt i naturen.

På plats vid sjön delade Sportfiskarna ut mer tryckt material (endast på svenska). Man tillhandahöll även alla fiskeredskapen. Vi delade in oss i mindre grupper med en kunnig ledare till varje grupp för att deltagarna skulle få enskild hjälp. Enligt vår planering skulle vi vara klara vid åtta på kvällen men ingen ville åka hem förrän vi hade fått fisk. De som från början var lite tveksamma var till slut de som ville stanna kvar längst. Lyckligtvis fångades fem regnbågar, som vi grillade över öppen eld medan mörkret föll. De som inte hade fått någon fisk smög iväg till sjön och fortsatte att fiska tills maten var klar. Entusiasmen var större än vad vi någonsin kunnat tänka oss. Först klockan elva packade vi ihop utrustningen och enligt överenskommelse med föräldrarna körde vi alla deltagarna hem.

En lite överraskande bieffekt av den sena kvällen blev att deltagarnas rädsla för naturen minskade, mörkerrädslan framför allt. Man insåg att skogen inte dolde något farligt, vilket är en vanlig föreställning bland många invandrare, särskilt de som kommer från länder där farliga djur faktiskt lever och är ett hot mot människor. Men det är viktigt att vara i grupp i början, att man känner den trygghet som gruppen ger.

Ungdomar från irakiska kulturhuset ville fiska mer, trots ett redan gott fiskafänge och att mörkret lägrat sig.
Foto: Yusra Moshtat

Kommentarer

Sportfiskarna vill fortsätta samarbete. Två veckor senare ringde Irakiska Kulturhuset och ville gå vidare med utflykterna. Miljöförvaltningen kunde dock inte hjälpa till. Vår uppgift var ju att pröva olika metoder och vi hade heller inte tid på grund av andra åtaganden inom projektet. Vi kunde heller inte bidra ekonomiskt. Vi hänvisade till Sportfiskarna men har inte haft möjlighet att följa upp detta men Sportfiskarna har tydligt uttryckt att de vill jobba vidare med den här typen av verksamhet, att man vill hitta fler modeller för hur man kan få människor, unga och gamla, svenskar och invandrare att lära sig förstå varandra bättre och samtidigt skapa både intresse och engagemang för natur och miljö. (se bilaga 3 En viljeförklaring om fortsatt givande samarbete med miljöförvaltningen).

En av deltagare fick efteråt ett sommarjobb på Scouterna (där även en ledarutbildning ingick) som följd av sitt intresse för naturfrågor och tack vare det samarbete som Scouterna och miljöförvaltningen redan hade inlett.

Aspen och Bokedalen

Utflykten gjordes tillsammans med Kvinnoföreningen i Bergsjön. Deltagarna bestod av olika kvinnor från Mellanöstern, Irak, Iran, Kina, Chile, Somalia, Bosnien, Ryssland, Polen och Kroatien. Kvinnorna var överlag dåligt integrerade och talade begränsad svenska. Majoriteten var medelålders, fyrtio till sextiofem år. De flesta var arbetslösa och levde på socialbidrag. En tanke med valet av dessa kvinnor var att kunna bryta deras isolering. Invandrarkvinnorna är den mest isolerade gruppen bland invandrarna, särskilt de lite äldre, som har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden och skaffa sig vänner utanför familjekretsen. I många kulturer är kvinnans ställning mycket stark i hemmet och vi tänkte att de därför genom sin auktoritet kunde förmedla ett intresse för naturen till sina barn och barnbarn.

Eftersom det var en grupp kvinnor med olika förutsättningar språkligt och socialt valde vi att fokusera på upplevelsen av naturen snarare än att försöka förmedla någon djupare kunskap om till exempel allemansrätten. Vi försökte inte peka ut och namnge blommor och växter om inte deltagarna frågade om det. Vad vi främst ville uppnå var att i detta vackra svenska landskap hitta likheter med den natur, de landskap som kvinnorna kände från sina hemländer och på så vis få dem att känna sig mer avslappnade i den nya omgivningen. Vår guidning måste hela tiden ske på deltagarnas villkor, i deras takt, anpassat till deras personliga erfarenheter. Glädjen var stor när man snart började upptäcka träd och fåglar som man faktiskt kände igen från sina hemländer. Man förstod att skillnaden kanske inte var så stor som man hade befarat från början.

Kvinnocentrum i Bergsjön på utflykt till Bokedalen. Foto: Yusra Moshtat

Kommentarer

Kvinnoföreningen i Bergsjön har under flera år bedrivit sin verksamhet på ideell basis med två eldsjälar som drivande krafter: Berit Tybrand och Gunnel Arvidsson. Syftet har varit att skapa en mötesplats för invandrarkvinnor som vill förändra sin livssituation. Det handlar om människor som från början har haft en begränsad insyn i det svenska samhället, kvinnor som kanske avbrutit sina SFI-studier eller inte alls deltagit, som till och med är analfabeter. På Kvinnocentret har de fått möjlighet att lära sig svenska, fått bättre kunskaper om samhället. I kamratcirkelns form har man kunnat arbeta i en trygg miljö utan för stora prestationskrav. Många kvinnor har tack vare den verksamheten vågat gå vidare i sin personliga utveckling och bland annat börjat läsa på den kommunala utbildningen. Man har ett nära samarbete med olika myndigheter i Göteborg. Miljöförvaltningen påbörjade ett samarbete med föreningen för ett par år sedan som en del i förvaltningens utåtriktade verksamhet i de invandrarstäta bostadsområdena i östra Göteborg, där vi kände att det fanns ett stort behov av information om viktiga närmiljöfrågor som sophantering, fuktskador, miljögifter och liknande problem i boendemiljön, men även globala problem som förorening, vattnets kretslopp, det framtida klimatet osv. Det var ur det arbetet som tanken på naturutflykter föddes, vilket så småningom ledde fram till ett samarbete mellan Kvinnoföreningen i Bergsjön och miljöförvaltningen i Göteborg. Man samarbetar även med Västkuststiftelsen som har hjälpt till med både guider och busstransporter vid ett antal naturutflykter.

Sommarläger i Härskogen utanför Göteborg.

Första kontakten mellan scouterna och miljöförvaltningen togs genom att Svenska Scoutrådet inom ramen för sitt projekt Mångfald - Göteborg kontaktade förvaltningen för ett eventuellt samarbete i syfte att nå ut med scouting till barn och unga i Göteborgs invandrartäta områden. Första steget bestod av föreläsningen Naturen med andra ögon, som hölls för ett antal scoutledare i Göteborg. Föreläsningen togs väl emot av de ledare som redan börjat arbeta med ökad mångfald inom scoutkåren och mynnade ut i att den Kurdiska Kulturföreningen för de sköna konsterna (genom miljöförvaltningen) inbjöds att åka på ett sommarläger under sommaren 2007. Deltagarna var trettio ungdomar, både pojkar och flickor i åldrarna åtta till femton år, från Hammarkullen. Lägret var ett samarbete mellan Kurdiska Kulturföreningen för de sköna konsterna, Scouterna och Frälsningsarmén och det varade i fyra dagar. Scouterna stod ensamt för alla kostnader. Tanken var att ungdomarna skulle lära känna scoutrörelsen och förhoppningsvis bli mer aktiva i friluftslivet. Samarbetet började med att scouterna kom till Hammarkullen och presenterade sig och sin verksamhet för att ge ungdomarna en uppfattning om vad lägret skulle innebära. Efter som flera av barnen och ungdomarna aldrig förut hade varit hemifrån utan sina föräldrar bestämdes att fyra vuxna skulle följa med på lägret.

Barn från Hammarkullen på sommarläger i Härskogen, Lerum. Foto: Yusra Moshtat

Vistelsen på lägret utformades ungefär som "Fångarna på fortet", ungdomarna fick olika uppdrag som de skulle genomföra, till exempel leta efter en skatt i skogen, segla eller paddla kanot. Man deltog gemensamt i alla de dagliga sysslorna, man hjälpte till med maten och disken, städade och bäddade sina sängar. Sista lägerdagen kom alla föräldrar på besök.

Kommentarer

Efteråt var alla nöjda med vistelsen i lägret men besvikna över det dåliga vädret, vilket begränsade utomhusaktiviteterna en hel del. Ungdomarna fick inte möjligheten att pröva på allt det som man hade planerat, men kunde ändå åka hem med värdefulla erfarenheter som de kommer att kunna dra nytta av i framtiden. För de flesta ungdomar var det den första riktiga kontakten med svensk natur. Ledarna fick nya insikter om kulturella skillnader i sättet att förhålla sig till natur och friluftsliv. En iakttagelse som man gjorde var att simkunnigheten bland ungdomarna var överraskande låg.

Viktigt att nämna är också att inför lägerverksamheten erbjöds två invandrarungdomar en ledarutbildning och sommarjobb inom scouterna. De gavs således en möjlighet att skaffa sig ett svenskt socialt nätverk och få arbetslivserfarenhet samtidigt som scouternas ledargrupp kunde förstärkas med ny kompetens.

På temat miljö och natur

Utflykter och grupparbeten inom SFI-undervisningen

Under vårterminen 2007 genomfördes ett samarbete med Folkuniversitetet i Göteborg riktat mot SFI-studenter (svenska för invandrare). Folkuniversitetets SFI-utbildningar består dels av SFI/SU, dvs. särskild undervisning, (elever med nedsatt hörsel eller de som varit utsatta för traumatiska upplevelser) samt HS/högskolespåret för de elever som senare planerar att fortsätta med studier på högskolenivå. Eleverna kom från nästan alla världsdelar. Europa, Asien, Afrika och Sydamerika. Kunskaperna i svenska varierade beroende på vilken nivå eleverna läste.

Tanken här var att introducera ett miljötema som eleverna tillsammans med sina lärare själva kunde jobba vidare med i form av utflykter, grupparbeten och en avslutande redovisning.

Alla deltagare informerades inledningsvis allmänt om miljöarbetet i kommunen och värdet av naturen, vad den betyder för den enskildes hälsa och livskvalité och för samhället i stort. I det fortsatta arbetet delade man sedan upp sig i grupper beroende av vad man ville fördjupa sig i. Som exempel på teman man valde kan vi nämna: Återvinning, Ekologisk odling, Vattnets väg, Föreningar och klimatpåverkan och Lär känna din stad; således ett brett spektrum som omfattade både närmiljö- och globala ödesfrågor som källsortering, materialåtervinning, koldioxidutsläppens inverkan på klimatet, alternativa energikällor, bränslesnåla bilar och kärnkraftens för- och nackdelar.

Grupperna valde att arbeta på olika sätt, antingen under en längre tid av terminen eller koncentrerat under några veckor i anslutning till redovisningen. Man arbetade i klassrummet men gjorde även flera studiebesök och utflykter. Bland annat besökte man kolonilottor runt om i Göteborg, Botaniska trädgården, Lärjeåns ekologiska trädgård och ett reningsverk. I anslutning till detta berörde man också närallgande

frågor som hälsa och livsstil. I samarbete med Sesamhuset i Angered bjöds man in till information om HIV/AIDS och smittskydd.

Kommentarer

Folkuniversitetet har uttryckt en önskan om ett fortsatt samarbete både med miljöförvaltningen och Sesamhuset, vilket i så fall skulle kunna leda till det slags kontinuitet som projektet var tänkt att skapa, att alla inblandade efteråt ska kunna fortsätta att utveckla och fördjupa sina kunskaper och sitt engagemang för miljöfrågor och miljöarbete, antingen inom ramen för Folkuniversitetets verksamhet, på egen hand eller tillsammans i föreningar eller andra intressegrupper. För att förmå deltagarna att, även efter studierna i svenska, intressera sig för och aktivt arbeta med miljöfrågor krävs sannolikt att det finns ett forum för detta som man redan känner till, som till exempel Sesamhuset eller någon av de invandrarföreningar som miljöförvaltningen har samarbetat med inom ramen för Naturvårdsverkets uppdrag. Tyvärr har vi inte haft möjlighet att gå vidare med det på grund av de begränsningar (tidsmässiga såväl som ekonomiska) som styr uppdraget.

Utflykt med modersmållärare

Utflykten gick till Botaniska trädgården. Gruppen bestod enbart av modersmållärare, sammanlagt etthundrafyrtio personer, som undervisade i olika språk runt om i skolorna i Göteborg. Det var ett samarbete mellan modersmålsenheterna, park- och naturförvaltningen (Anette Wigeborn- Bergström) samt Botaniska trädgården och miljöförvaltningen. Utflykten utgjorde avslutningen på två utbildningsdagar som handlat om ett flertal frågor kring natur och miljövard och hur dessa frågor kan integreras i modersmålsundervisningen (mer om detta nedan i avsnittet om modersmål). Deltagarna delades upp i flera mindre grupper och varje grupp leddes av en guide som pratade om de växter och träd från olika delar världen som finns i trädgården.

Utbildning av modersmållärare

Som ett pilotprojekt inleddes ett samarbete mellan modersmålsenheten i Göteborg, park- och naturförvaltningen, Naturhistoriska museet samt Botaniska trädgården och miljöförvaltningen med syftet att skapa en modell för att introducera naturkunskap som en del av undervisningen i modersmål för barn och ungdomar. Barnens roll är viktig av flera anledningar men inte minst på grund av att de ofta är en länk mellan sina föräldrar och samhället; föräldrarna saknar kanske nödvändiga kunskaper i svenska, vilket leder till att man inte kan tillgodogöra sig samhällsinformation. Utbildningen var även tänkt som en modell för SFI-undervisningen.

140 modersmållärare genomgick tre halvdagsutbildningar som bestod av både teoretiska och praktiska moment. Den teoretiska delen fokuserade på närmiljöfrågor som allemansrätten, avfallshantering, vatten och kemikalier men också på natur och hälsa, växthuseffekten med flera globala problem, det vill säga hur vårt beteende påverkar klimatet och i förlängningen mänsklighetens grundläggande levnadsbetingelser.

De praktiska momenten bestod av en ”trädvandring” i Slottsskogen och en utflykt till Botaniska trädgården. Trädvandringen skedde i samarbete med Naturhistoriska Museet, där museet förutom att berätta om träd och andra växter också ställde sitt laboratorium till förfogande för analys av livet på mikronivå, så att deltagarna skulle kunna bilda sig en uppfattning om vilka djur och organismer som lever under marken och få ökad kunskap och förståelse för den biologiska mångfaldens betydelse.

I anslutning till detta genomfördes en utflykt till Botaniska trädgården i Göteborg. Deltagarna delades upp i flera mindre grupper och varje grupp leddes av en guide, som berättade om alla de växter träd som finns i trädgården och gav samtidigt råd och tips om hur man kan bedriva undervisningen i skolorna runt om i Göteborg beroende av hur närmiljön ser ut och vilka resurser som står till ens förfogande.

Utflykten avslutades med en pjäs om Linné och en poängpromenad, som fungerade som ett lekfullt test på det man hade lärt sig under dagen.

Hemspråkslärare på jakt efter småkryp i Slottsskogen. Foto: Yusra Moshtat

Kommentarer

En utvärdering av samarbetet (se bilaga 4) gjordes efteråt och stadsdelsförvaltningarna ville gärna fördjupa samarbetet med både Botaniska, miljöförvaltningen och park- och naturförvaltningen. Man var angelägna om att följa upp arbetet för att kunna vidareutveckla erfarenheterna i undervisningen. Man efterfrågade nytt undervisningsmaterial när det visade sig att de böcker som används i modersmålsundervisningen inte innehåller något om natur och miljö och det nutida livet i Sverige som

barnen kan relatera till. Det är viktigt att barnen lär sig att tala om dessa frågor på sina egna språk, inte bara för sin egen skull utan också för att de kan påverka föräldrar. Miljöförvaltningen har möjlighet att bistå med visst material som redan sammanställts under projektets gång eller tidigare i förvaltningens utåtriktade arbete i de invandratäta områdena Biskopsgården, Angered och Bergsjön.

3.2 Utställning på Naturhistoriska museet i Göteborg

”Med andra ögon”

Naturhistoriska museet i Göteborg, miljöförvaltningen och park- och naturförvaltningen har på olika håll arbetat med invandrare och naturen. För att lättare och effektivare kunna fortsätta med detta gick museet och förvaltningarna samman och genomförde ett längre projekt som resulterade i utställningen ”Med andra ögon”.

Som ett första steg kontaktades några invandrarföreningar, Kvinnocentret i Bergsjön, Kurdiska föreningen, Irakiska kulturhuset och dessutom SDN Biskopsgården. Arbetet kom att utvecklas till det kanske viktigaste delprojektet i genomförandet av Naturvårdsverkets uppdrag. Här kunde erfarenheter från flera olika håll komma till nytta i ett omfattande samarbete mellan svenskar och invandrare.

Utställningen öppnade i maj 2007 och avslutades i december 2007. Det kom 1 400 besökare första dagen (80 % invandrare). Sammanlagt kom upp mot 60 000 besökare från Göteborg och andra delar av landet; från skolor, från SFI-undervisningen, från föreningar och myndigheter och naturligtvis också vanliga museibesökare.

Entrén till utställningen ”Med andra ögon”, Naturhistoriska museet i Göteborg. Foto: Anders Nilsson

Flera svenska friluftsföreningar blev också intresserade av att vara med i utställningen. Friluftsförbundet, Väst kuststiftelsen, Sportfiskarna och Svenska Naturskyddsföreningen deltog på invigningsdagen med flera aktiviteter (Skogsmulle, trädvandring, fiske, skidåkning m.m.) och information om sina respektive verksamheter. Förhoppningen var att deras medverkan ska öppna dörrarna till det svenska föreningslivet, något som är viktigt av flera anledningar för den enskilde och samhället. Natur- och friluftsföreningar förmedlar inte bara kunskap utan skapar också ett socialt sammanhang, de förenar människor utifrån ett intresse som inte bygger på etniskt ursprung.

Utställningen handlade om att förmedla kunskap om och skapa ett intresse för naturen hos människor med invandrabakgrund, inte minst invandrabarnen. Det genomgående temat var att jämföra Sverige med olika länder och visa att steget inte är så långt mellan en naturupplevelse i det gamla hemlandet och i Sverige.

Utställningen började i ett beduintält, som fick symbolisera det gamla hemlandet och det som är främmande för de flesta svenskar. Utanför beduintältet mötte man sedan en svensk naturmiljö. Där visades olika typiska naturaktiviteter som paddling och skogspromenader, man kunde bekanta sig med karta och kompass, hur man lagar mat ute i naturen etc. Man kunde läsa om allemansrätten, vad man får och inte får göra i naturen, kunskaper om bär och svamp, fisk och mycket annat som även omfattade de stora globala miljöfrågorna och människans beroende av naturen för sin överlevnad.

Kvinnorna från Kvinnocentret i Bergsjön bidrog med inspelade berättelser om naturupplevelser från hemländerna. De talade på sina egna språk men översattes till bland annat spanska, kinesiska, arabiska, persiska och svenska. Översättningarna visades på TV-skärmar så att också de som inte förstod det aktuella språket kunde läsa och följa med i vad som berättades. Barn och ungdomar från Kurdiska föreningen uppträdde med musik och dans.

På så vis blev utställningen en mötesplats mellan invandrare och svenskar, ett forum för utbyte av erfarenhet och kunskap som skapade en grogrund för ökad förståelse för andra kulturer, de många invandrarkulturerna såväl som den svenska och en inspirationskälla till ett fortsatt arbete.

Under hösten 2007 genomfördes på Naturhistoriska Museet i anslutning till utställningen projektet ”Klass möter klass”. Man bjöd in nio klasser från årskurserna tre till fem; fem klasser från Bergsgårdsskolan, två från Askimsskolan, en från Annedals skolan och en från Nordhemsskolan. Urvalet gjordes bland klasser som tidigare besökt museet och syftet var att barn med skilda etniska ursprung skulle träffas, lära känna varandra och tillsammans upptäcka naturen. Förhoppningen var att klasserna sedan skulle fortsätta att träffas efter projektets slut.

Det är angeläget att barn tidigt får ett intresse och en förståelse för naturen. Det är viktigt för både den psykiska och fysiska hälsan och även för språkutvecklingen (O'Brien och Murray 2007). För invandrarbarnen har det betydelse för deras framtida möjligheter att leva på samma villkor som andra svenska barn.

Barn byter namn och telefonnummer med varandra. Foto: Anders Nilsson

Klasserna träffades vid tre tillfällen. Varje gång deltog en lärare från museet. Vid det första mötet delades klasserna i två lika delar. Den ena delen bytte plats med en motsvarande del i en annan klass. På så vis bildades två nya grupper med elever från båda klasserna. Samma indelning gällde sedan vid de andra träffarna.

Varje träff varade i ca en och en halv timma och byggde på samarbetsövningar, lekar och gruppuppgifter. Ute i Slottsskogen lärde man känna varandra och naturen som man befann sig i. Man pratade om allemansrätten, om ekologiska samband och kretslopp. Men framför allt hade barnen roligt tillsammans ute i friska luften.

Andra träffen handlade om liv i vatten. Barnen fick fånga småkryp med håvar och sedan med hjälp av böcker klura ut vad de hette, vad de äter och hur de lever. På den sista träffen grillade man korv, lekte och diskuterade de nya erfarenheterna. Eleverna lämnade över teckningar som berättade om sina upplevelser och intryck från träffarna. För barnen hade deras medverkan inneburit ett tillfälle att träffa och lära känna andra barn, men de var inte själva medvetna om att de deltog i ett integrationsprojekt eftersom det snarare skulle ha motverkat det övergripande syftet som var att visa att alla kunde tillföra projektet lika mycket oberoende av deras ursprung och sociala tillhörighet. Sammanlagt deltog 250 elever och ett tjugotal lärare.

Kommentarer

En utvärdering gjordes efteråt. Den besvarades av lärarna och ibland av lärarna och eleverna tillsammans. Eleverna var genomgående positiva. Man bytte adresser och telefonnummer med varandra, något som förhoppningsvis leder till att barnen håller kontakt med varandra i framtiden. Naturen blev verkligen en mötesplats mellan barn från olika stadsdelar och olika kulturella ursprung. Barn ser inte olikheter i första hand utan det som förenar dem.

Lärarna ansåg att den här typen av projekt kunde rekommenderas och borde genomföras kontinuerligt och helst ingå i skolans basverksamhet, men en tredjedel av dem var dock tveksamma till om det verkligen skulle leda till ökad integration, något som kanske kan ses som ett uttryck för hur mångfacetterat integrationsarbetet måste vara, att det med nödvändighet måste föras på flera plan samtidigt och i olika sammanhang både i och utanför skolan.

3.3 Kunskapsspridning

För att nå ut med information till andra än dem som var direkt eller indirekt inblandade i den pågående verksamheten spreds också information om projektet till allmänheten, till politiker och tjänstemän inom kommun och landsting och till ett flertal intresserade organisationer och ideella föreningar via media. Sammanlagt genomfördes tretton föreläsningar om hur man kan öka invandrares intresse för naturen. Vi berättade om de metoder som vi arbetat med, vad man bör beakta beträffande målgruppen, dvs. vilken information som är viktig, hur man når ut med den samt varför det är angeläget att just invandrare ska engagera sig i natur- och miljöfrågor (se bilaga 6). Särskilt framhöll vi att detta också är en integrations-, demokrati- och jämlikhetsfråga.

Information har kontinuerligt lagts ut på miljöförvaltningens, park- och naturförvaltningens och Naturvårdsverkets webbsidor. Flera tidningar som Göteborgs-posten, Göteborgs (och Stockholms) Fria Tidning samt tidskrifter som Sveriges Natur, SKTF-tidningen, Naturvetaren och Svenska Kyrkan har skrivit om projektet; sammanlagt tjugosex artiklar inklusive de som publicerades på Internet.

I samarbete med Närradion i Göteborg producerades och sändes en serie program på ett antal modersmål, bland annat arabiska, persiska, somaliska och kurdiska för dem som bara talar sitt eget modersmål eller endast lite svenska. Varje språk fick ett eget program där det mesta av det som "Naturmöten med invandrare" i övrigt handlat om också fanns med. Programmen fick stort genomslag bland lyssnarna och resulterade i en intressant dialog mellan dem och de programansvariga. Lokalt producerade radio- och TV-program har potential att nå en stor grupp människor som annars inte har möjlighet att ta del av den samhällsinformation som sprids på annat sätt. Närradion lever på de flesta håll i landet en tynande tillvaro men invandrarföreningarna hör till de mest aktiva och det finns anledning att stödja dem i deras arbete.

Miljöförvaltningen bedrev dessutom ett eget utåtriktat informationsarbete i form av föreläsningar för politiker och tjänstemän, invandrar- och naturföreningar på flera platser i landet. Det ledde till många nya och viktiga kontakter. Man ville börja samarbeta, få idéer och tips om hur man kan starta liknande projekt, vilket är ett positivt tecken för det framtida arbete som återstår. Tyvärr kunde vi inte pga. tids och resursbrist tillgodose denna efterfrågan. Vi fokuserade på vårt uppdrag.

3.4 Insamling av kunskap och erfarenheter från ett urval projekt i landet

Följande avsnitt är en sammanfattning av de slutsatser som Annie Friberg kommit fram till i sin uppsats *Invandrades möte med den svenska naturen – en utvärdering av erfarenheter från genomförda och pågående projekt*, (Miljövetarprogrammet vid Göteborgs Universitet, 2007). Uppsatsen skrevs inom ramen för projektet *Naturmötet med invandrare*.

Ytterligare två uppsatser vid Göteborgs Universitet skrevs inom ramen för projektet men dessa redovisas inte här i annat fall än då vi direkt refererar till dem (se litteraturlista).

Annie Friberg har i sitt examensarbete intervjuat verksamhetsutövare/projektledare i projekt vars syfte har varit att öka invandrades kontakt med den svenska naturen. För att hitta projekten har sökningar gjorts på Naturvårdsverkets hemsida och hos intresseorganisationer som Friluftsrådet och Svenska Naturskyddsföreningen. Sökning har också gjorts på sökmotorn ”Google” kring ämnet. Flera ”nya” projekt har uppdagats vid samtal med människor som arbetar inom området. Från de 33 olika projekt som hittades gjordes sedan telefonintervjuer med 12 olika personer. Vissa projektansvariga kunde inte ta sig tid för att delta och vissa projekt var enbart i en uppstartsfas varför inte alla projekten blev representerade.

Examensarbetet redovisar åsikter och erfarenheter från framför allt dem som har arbetat med projekten. Även om deltagarna över lag har varit positiva finns en risk att man har undvikit eller inte haft möjlighet att uttrycka eventuella kritiska kommentarer. En annan svårighet har varit att fastställa vilka syften man har haft, det gäller t. ex integration. Var syftet integration eller att öka invandrades naturkontakt eller båda? Om intentionerna angående integration fanns med från början eller om medlen styrde intresset är också svårt att avgöra, eftersom ingen specifik fråga ställdes om detta. Integrationsaspekten har dock inte varit ett uttalat huvudmål för projekten, förutom i ett fall. I de övriga projekten har integrationsaspekten stått som en ”anknytning” till projektet i de projektbeskrivningar som ingick i ansökan om projektmedel. Integrationen har blivit mer av ett ”biresultat” av projektet genom att deltagarna, enligt informanternas utsago, har fått ökade kunskaper om naturen och friluftslivet; kunskaper som är självklara för många svenskar. Projektet ”08-kompis, möten och mångfald för barn” är det enda projektet där man faktiskt arbetat med möten mellan svenskar och invandrare. Gör man inte saker tillsammans kvarstår troligen ”Vi och Dom” tänkandet. Över hälften av informanterna angav dock att integrationen var en av ”nyttorna” med projekten.

3.4.1 Urval av intervjupersoner

De personer som intervjuats i undersökningen har valts genom ett så kallat *strategiskt urval*. Antalet informanter inom metoden kan då vara få, eftersom metoden bygger på att de utvalda informanterna har de kunskaper och erfarenheter som behövs för att uppfylla syftet (May, 1997). Valet har gjorts att intervju personer som man vet har de rätta egenskaperna för problemområdet, i det här fallet projektarrangörer. Av det trettiotal projekt som hittats i Sverige kring detta ämne är en dryg tredjedel av projekten presenterade i rapporten. Vid urvalet av intervjupersoner har strävan varit att få en urvalsgrupp med bred kunskap och som representerar olika åsikter, intressen och bakgrund. Nedan följer i bokstavsordning en kort presentation av informanterna.

Gunnel Arvidsson arbetar för Kvinnocentrum i Bergsjön.

Anders Bengtsson arbetar på Naturskolan i Botkyrka kommun.

Daniel Eek och Yusra Moshtat arbetar vid miljöförvaltningen i Göteborgs Stad. Från början (2001) arbetade de med enbart information, men det kom att vidareutvecklas till naturutflykter. Sedan sommaren (2006) arbetar de med projektet "Naturmöten med invandrare"

Ingela Forsberg arbetar som kommunekolog i Lycksele kommun, som har arbetat/arbetar med 13 olika "lokala naturvårdsprojekt".

Anders Persson arbetar som flyktingsamordnare i Olofströms kommun. Tillsammans med kommunen driver han projektet "Natur för nyanlända invandrare".

Mohammed Qamaruddin arbetar vid Studieförbundet i Stockholm. År 2000 startades "Rinkebyprojektet" där Studieförbundet hade naturutflykter med naturvetarklasser från Rinkebyskolan. Studieförbundet var även med under 4 år på "Skärgårdsdagar på Björnö" som Skärgårdsstiftelsen anordnade. 2004 startade de projektet "08-kompis, möten och mångfald för barn" där man aktivt rekryterat en mix av 50/50 % invandrar- och svenska barn. Barnen har träffats fyra gånger per år under de olika årstiderna för att göra naturanknutna utflykter.

Leif Regner arbetar vid Friluftsförbundet i Öxnehaga. Friluftsförbundet driver projektet "Integrationsprojekt Öxnehaga" för att öka intresset och kunskapen om naturen genom naturvandringar eller andra natur- och kulturhistoriska aktiviteter.

Linda Stoberg arbetar vid Länsstyrelsen i Värmland. Länsstyrelsen har anordnat svamp- och tipspromenader med invandrarföreningar och SFI-klasser.

Ulrica Swärd arbetar i Linköpings kommun.

Lisa Tengö arbetar som biträdande rektor på Ölands folkhögskola där de driver projektet ”Allemansrätt för personer med invandrabakgrund”.

Janke Sörbrand arbetade tidigare vid Sportfiskarna, i Göteborg. Sportfiskarna har haft fiskeutflykter med skolklasser där många av eleverna haft invandrabakgrund.

Anders Unosson arbetar på Skärgårdsstiftelsen i Stockholm, som har drivit projektet ”Skärgårdsdagar på Björnö” sedan 2001.

3.4.2 Syfte med projekten och varför de startats

Projektidéerna har uppkommit av olika anledningar, men generellt har verksamhetsutövaren, som till exempel folkhögskolor eller förvaltare av större naturområden, känt ett ansvar. Exempelvis hur man skall få naturreservat eller andra rekreativsområden att bli tillgängliga för alla. Man har också velat föra ut information om allemansrätten, och dess rättigheter och skyldigheter. På miljöförvaltningen i Göteborg fick man ett uppdrag från miljönämnden att man skulle vara mer synlig, närvarande och sprida information i de invandratäta ytterområdena. Parallellt är det flera som observerat att man sällan ser invandrare ute i naturen och funderat på hur man skall arbeta för att öka invandrades kontakt med naturen. Flera av informanterna nämner att man kunnat söka statliga medel för så kallade ”Lokala naturvårdssatsningar”, vilket bidragit att projekten har kommit i gång. Det är även flera som i projektets början har haft stöd, både ekonomiskt och med information, av andra organisationer eller verksamheter som tidigare arbetat med de här frågorna.

Flera organisationer har tagit egna initiativ för att försöka nå ut med information om föreläsningar och exkursioner till nya grupper, som invandrare och yngre människor för att visualisera föreningens arbete. För flera handlar det om att man var mån om att få ut fler människor i skog och mark för att de skall få en uppfattning om vad naturvistelse innebär och få en känsla för naturen, förståelse för miljöfrågor och vikten av dessa frågor för samhället i stort.

Integration framkommer i intervjuerna som ett motiv till många projekt. Dock ses ökad integration som *en* del av resultatet; en positiv ”biffekt” av aktiviteten som syftade till att öka invandrades kontakt med den svenska naturen. Studiefrämjandet i Stockholm har dock aktivt arbetat med integration under projektets gång. I projektet ”08-kompis, möten och mångfald för barn” har man selektivt rekryterat skolklasser för att få en blandning bestående av hälften invandrabarn och hälften svenska barn från olika områden.

Flera av de intervjuade uttryckte att det är viktigt att visa och ta med barnen ut i naturen vid en relativt tidig ålder för att de skall få en känsla för naturen. Många gånger tar de även med föräldrarna ut. Informanterna har också märkt att föräldrarna är intresserade av och har mer kunskaper om saker som förmedlats genom barnen. Flera av de intervjuade hade också funderingar kring att så många barn i Sverige

idag inte har någon naturlig relation till naturen, samt hur man skapar en naturlig kontakt med naturen när det inte finns något som lockar och drar på samma sätt som kommersiella aktiviteter. De påpekade också att många barn inte har någon naturlig anknytning till naturen då mor- eller farföräldrar flyttar in till staden och vi blir allt mer urbana.

3.4.3 Hur projekten lagts upp

De flesta har arbetat efter modellen ”färdigt aktivitetspaket”. Med detta menas att de deltagande gruppernas åsikter och önskemål inte efterfrågats innan projektets början. På Friluftsförbundet i Öxnehaga, Jönköpings kommun, gjorde man dock en undersökning inför projektet där man gick ut och ställde frågor till invandrarföreningarna; om de brukar vara ute i den svenska naturen och vad de hade för erfarenheter av naturen från sina respektive hemländer. Sedan försökte man lägga upp aktiviteter utifrån synpunkterna som hade kommit in. Under projektets gång har det efterfrågats olika aktiviteter och man har haft temakvällar med kost och motion, yoga och meditation. I Linköpings kommun har man försökt, genom personliga möten med invandrarföreningar, att berätta om vad som kan erbjudas eller om de själva vill hitta på naturprojekt eller andra naturanknutna aktiviteter.

3.4.4 Hur man fått kontakt

Flera av de intervjuade hade redan, eller kände personer som hade, kontakter i invandrarföreningar. Andra rekryteringsvägar där man kan nå ut med information till invandrare är via invandrarföreningar, bibliotek, skolor, socialtjänsten, medborgarkontor i stadsdelar och familjecentraler som arbetade för att rekrytera människor till olika aktiviteter. Ett flertal av de intervjuade har vänt sig till SFI - klasser (Svenska för invandrare) för att nå ut med information. Flera vittnar också om att det är mycket svårt som svensk organisation att försöka engagera om man inte har med personer med samma bakgrund som dem man försöker nå.

Inom projekten har det ofta medverkat flera olika aktörer som till exempel Svenska Naturskyddsföreningen, Sportfiskarna, Friluftsförbundet, Studieförbundet, Ornitologiska föreningar, Svenska Scoutförbundet, folkhögskolor, kyrkan, hembygdsföreningar, olika stiftelser, Skogsstyrelsen och rollspelsföreningar.

3.4.5 Målgrupper

En övervägande andel av deltagarna i projekten har varit kvinnor. Flera av informanterna har också upplevt att det varit lättare att arbeta och vända sig till kvinnor. De gånger man har vänt sig till SFI - klasser har det varit blandade åldrar och kön. En del av projekten har enbart vänt sig till barn och ungdomar, som till exempel ”08 - kompis”. Etniciteten har varit blandad med en svag dominans av människor från Mellanöstern och forna Jugoslavien, mycket beroende på att det är många som immigrerat därifrån. Miljöförvaltningen i Göteborg har i första hand vänt sig till de invandrare som har svårt att integrera sig och tala svenska.

3.4.6 Naturguidning i praktiken

Flera av de intervjuade har innan de genomfört en aktivitet först haft teoretisk information om allemansrätten, farliga djur och lite praktisk information om att vara ute i naturen. På "Kvinnocentrum" i Bergsjön, Göteborg, har man varit noga med att först rekognosera området man tänkt besöka. Detta för att se hur lång tid det tar att ta sig dit, om man kan gå med rullator, käpp och barnvagn samt för att lokalisera natursköna platser att fika på. På Länsstyrelsen i Värmland hade man inför första träffen gjort en folder med karta, schema och information om vad som skulle medtas, samt en broschyr om allemansrätten. Friluftsförbundet i Öxnehaga, Jönköpings kommun har också gjort en broschyr, som översatts till engelska och arabiska, och en utställning om att vara ute i naturen. Flera andra projektarrangörer har också gjort vandringsutställningar som gästade bibliotek, kulturhus och museer. Många av de intervjuade skall också ta emot vandringsutställningen "Får man grilla här" som Regionmuseet i Kristianstad ligger bakom. Utställningen är kostnadsfri, men villkoret är att mottagaren genomför lokala programverksamheter kring att öka invandrarens kontakt med den svenska naturen. På miljöförvaltningen i Göteborg och i Olofströms kommun har man även utbildat SFI-lärare och handledare på socialförvaltningen (enbart Olofströms kommun) om naturen och visat på aktiviteter man kan göra ute i fält.

Vid miljöförvaltningen i Göteborg har man valt att inte detaljplanera utflykterna utan ha ett väldigt öppet schema. Eventuell kunskapsöverföring sker spontant, inte med hela gruppen samlad. Samlar man hela gruppen för enkelriktad information kan det vara svårt att få alla intresserade.

De flesta har, som tidigare nämnts, använt sig av "färdiga aktivitetspaket". Vanligast förekommande aktiviteten är naturvandringar. En del har haft med sig ekologer, ornitologer eller andra specialister. Bär- och svampplockning är en annan populär aktivitet och att tillaga och äta maten man plockat i naturen över öppen eld är uppskattat. Vissa har också bjudit på mat med referens till det skogen erbjuder, som blåbärspaj. Andra exempel på aktiviteter är stavgång, fiske, kanoting, rodd, segling, bergsklättring, tipspromenader, cykelutbildningar samt skid- och skridskoåkning. Till de lite ovanligare aktiviteterna hör ridning, fladdermussafari, skattjakter för barn, växtfärgning, temakvällar om kost och motion samt yoga och meditation. I de flesta fallen har aktiviteterna utförts var och en för sig. Skärgårdsstiftelsen i Stockholm har dock haft "pröva på dagar" där man fått prova på flera olika aktiviteter under samma dag. Under "pröva på dagarna" har även olika skolor och andra intresseorganisationer varit med. Flera av de intervjuade har haft aktiviteter med tydliga kulturhistoriska inslag. De har till exempel besökt slott och väderkvarnar eller haft kulturhistoriska aktiviteter som "skattjakt på Bondberget", "häxjakt" och "julsmyg" som bedrivits av Friluftsförbundet i Öxnehaga, Jönköpings kommun.

3.4.7 Hur nyttjar invandrare naturen idag?

Av de intervjuade nämnde samtliga att de inte har någon generell uppfattning om hur invandrare nyttjar eller inte nyttjar naturen i Sverige idag eller i sina forna hemländer. Det framhölls också att man inte heller kan generalisera om nyttjande beroende

på etniciteten, utan att det är väldigt individuellt. De erfarenheter de intervjuade har kommer från de deltagare de haft med på sina aktiviteter. Vad man ändå generellt kan säga är att hur lång tid man bott i Sverige har betydelse för att ett naturmöte skall äga rum. Man tänker inte i första hand på utflykter när man kommer som flykting utan det kommer först när man bott här längre.

Svampplockning och fiske nämns ofta som exempel på aktiviteter som invandrare gör. Det påpekas att fisket är globalt och att det enda som skiljer är arterna och redskapen. Flera av deltagarna tycks också ha goda kunskaper om svamp, i många fall mer än vad den ”vanliga” svensken kan. Många av informanterna menar att invandrare ofta kommer från urbana miljöer där parkerna har spelat en stor roll. Picknicken och det sociala umgänget är det som framstår som viktigast för deltagarna enligt informanterna. Informanterna berättade att många av deltagarna hade trädgårdar i sina hemländer. Någon påpekade till exempel att man i vissa länder också kan plocka av frukterna direkt i andras trädgårdar vilket skiljer sig från Sverige. Grönskan och växtligheten tycks sammanfattningsvis ha varit viktig för många av deltagarna, men förutsättningarna för att kunna använda sig av den varierar.

3.4.8 Hinder för att nå framgång

Flera av informanterna nämner att det har varit svårt att nå ut till män och att deltagarna på aktiviteterna främst har varit kvinnor. De som har vänt sig till SFI-klasser har av naturliga skäl haft blandade grupper, då detta är obligatoriskt. Flera av informanterna har upplevt att kvinnorna varit kontrollerade hemifrån och att de är mer låsta vid att sköta hemmet och barnen. Unosson har upplevt att utflykterna många gånger blivit en frizon för kvinnorna där det varit tillåtet att ägna sig åt aktiviteter som de kanske inte kan utföra i vardagen. Kvinnorna är ofta mer prestigelösa och har lättare att ta till sig instruktioner än männen vilket också gör det lättare ute på utflykterna. Informanterna menar också att kvinnorna har ett större behov av att komma ut och bort ett tag från hemmet än vad männen har. Kvinnorna är mer avslappnade när männen inte är med. Varför männen har varit svårare att nå tror Anders Unosson beror på att de har en fasad eller prestige att upprätthålla. De får inte visa sig sårbara eller att de inte kan, och de har också egna manliga nätverk.

Maria Pohjonen har i sin uppsats Naturliga möten, en studie om män med invandrarbakgrund och deras relation till naturen intervjuat 21 män med utomeuropeisk bakgrund för att djupare undersöka orsakerna till de ovan nämnda könsskillnaderna. Flertalet av de intervjuade männen ansåg dock inte att det förelåg några skillnader rörande hur män respektive kvinnor utnyttjar naturen och frågan blev därmed svår att diskutera i intervjuerna. Överlag skulle respondenterna däremot ha uppskattat mer information om naturen när de kom till Sverige. Informationen skulle vara på deras eget språk så att den är lätt att ta till sig och innehålla t.ex. information om vad man får göra och inte göra i naturen. En man menade att det är viktigt att informationen kommer snabbt, när de är nyanlända. I början är man ofta mer nyfiken på det nya landet och man deltar i SFI-undervisning. Sedan kanske personerna är hemma i flera år utan att komma ut så mycket och då blir det mycket svårare att nå ut till dem.

Nästan alla respondenter i den här studien sade sig vara ute i naturen mest sommartid. Det vore därför spännande att visa vad naturen kan erbjuda under vinterhalvåret.

Det har framkommit av informanterna i Annie Fribergs studie att det är svårt att informera om vad som är lämpliga kläder när man vistas i naturen. Många nämner exempel på att deltagare kommit iklädda finkläder, såsom höga klackar och med handväskor. Man tar också ogärna ut en grupp om vädret är dåligt, det är viktigt med ett bra första intryck.

Flertalet av informanterna menar att det finns en stor osäkerhet kring naturen bland deltagarna. Osäkerheten handlar om hur man tar sig dit, vad som är tillåtet samt vad man kan göra i naturen. Vidare menar de att många av deltagarna också uttrycker oro och rädsla; att det är farligt i naturen, att det kan finnas giftiga växter och farliga djur samt rädsla för överfall. Informanterna betonar också att det inte går att generalisera gällande etnicitet eller kulturer utan att det är väldigt individuellt. Flera av de intervjuade tror att det kan vara en traditions- och kulturfråga; invandrare har inte den vanan att nyttja naturen som ”vi i Sverige har”. Mycket av föreningslivet i Sverige är knutet till naturen och Janke Sörbrand tror att det kan vara svårt att komma in som nysvensk. Sörbrand påpekar också att flera av friluftaktiviteterna är individuella så som sportfiske, orientering och utförsåkning där utövaren kan se aktiviteten som något väldigt privat.

Sörbrand menar att inom idrotten är det många gånger lättare, då flera aktiviteter kräver ett lag. Många gånger krävs det ansträngning för att fylla upp lagen. Informanterna påpekar att tillgängligheten är ytterligare ett hinder. Många naturområden ligger långt bort, vilket kräver bil. Ingen av de intervjuade tror att det saknas intresse för naturen, utan att det är det första steget som är ett hinder, att man måste visa på vad som finns. Flera av de intervjuade nämner också att det saknas kunskap om allemansrätten och vilka förutsättningar den skapar för friluftslivet i Sverige.

3.4.9 Framgångsfaktorer i projekten

Flera av de intervjuade sa att personliga möten är det absolut bästa sättet att nå ut med information om utflykter och föreläsningar. Detta beroende på att det kan vara svårt att ta till sig skriftlig information om du är äldre eller kanske varit analfabet tidigare. Informanterna framhåller att det är viktigt att få komma ut i naturen och få uppleva den, att någon visar att det inte är farligt, hur man tar sig dit och berättar om allemansrätten. Många av de intervjuade har också vid utflyktstillfället haft med intresseorganisationer som kan visa på vad de har att erbjuda. De intervjuade påpekade också vikten av att hitta, utbilda och engagera fler människor med utländsk bakgrund i olika organisationer och verksamheter samt att man lyssnar på invandrarers åsikter vid planering av aktiviteter. Respondenterna menade också att det är viktigt att integrationen blir en naturlig del av det vardagliga arbetet. Det som framhölls allra tydligast av informanterna är enkelhet och att inte krångla till det. Det tar också lång tid att bygga det kontaktnät som behövs för att man skall lyckas.

3.4.10 Varaktiga resultat

Resultat i form av ökad besöksfrekvens av invandrare i naturen är svårt att mäta. Vad de intervjuade berättade var dock att de upplever att fler invandrare går stavgång och promenerar i naturen eller i skärgården efter att de haft utflykter i området. Efterfrågan på fler och andra aktiviteter samt att nya grupper kontaktat informanterna för utflykter är också positivt. Flera av de intervjuade nämner också att naturvårdsarbetet blivit så mycket roligare sen de började arbeta med projekten.

All den positiva respons som de intervjuade fått och upplevt tillsammans med sina deltagare under aktiviteterna är också ett resultat, även om en del av deltagarna har sagt att de inte kommer att besöka området igen ensamma eftersom de fortfarande inte vågar göra detta. Att få deltagarna att för en stund kunna skratta tillsammans och glömma bekymmer om uppehållstillstånd och krig i hemlandet har varit värt mycket. En del ungdomar har fått lära sig att åka skidor vilket fått dem att uppskatta vintern istället för att tycka att den är tråkig.

En del deltagare i projekten har vittnat om att de numera tar med släktingar och vänner på besök ut till något av de naturområden man besökt på utflykterna. De är stolta över och vill visa upp den vackra svenska naturen och det rena vattnet.

3.4.11 Nyttan med projekten

Integrationen och mötet mellan invandrare och svenskar ser informanterna som en väldigt viktig del av arbetet.

De intervjuade menar att om man får kunskaper om naturen i Sverige och får prova på olika friluftaktiviteter minskar riskerna för att man känner sig utanför eller utsatt. Informanterna menar att det gör en mer förberedd och bekväm i en situation där man pratar med arbets- och skolkamrater om naturen eller friluftaktiviteter.

Jämställdhetsaspekten nämns också av en del av de intervjuade. Man tycker att invandrarna också skall kunna få ta del av alla de pengar som satsas på att vi ska värna om miljö och natur och få en chans att lära oss hur samhället fungerar när det gäller natur och friluftsliv, miljölagstiftning och naturskydd.

Samtliga av informanterna nämnde de positiva hälsoaspekterna och att ökade kunskaper och förståelse för naturen eventuellt kan leda till ökat miljömedvetande och agerande. Vissa uppgav att de såg möjligheterna till just hälsoförbättring hos deltagarna som den absolut största nyttan.

3.4.12 Migrationsprojekt: ”Genom skogen till samhället”

Projektet finns inte med i Annie Fribergs studie och redovisas därför separat. Det är ett samarbete mellan Skogsstyrelsen och Migrationsverket som syftar till att öka integrationen mellan asylsökande och svenskar med hjälp av skogen.

Projektet är en förstudie och det skall ligga till grund för en mer omfattande EU-ansökan med liknande mål och syfte. Målgruppen är asylsökande Irakier och Somalier. Merparten av de totalt sextio deltagarna är från Somalia (totalt 38 personer varav 18 kvinnor). Resterande tjugotvå personer är från Irak (varav 2 är kvinnor). Alla aktiviteter i projektet har sin utgångspunkt i skog och natur. Deltagarna får under en 10 veckors period prova på fiske, skidåkning, laga mat i skogen, göra studiebesök, etc. Träffarna genomförs med hjälp av tolk. Syftet är dock att aktiviteterna i sig skall bidra till att utveckla språkfärdigheterna samt insynen i det svenska samhället och kulturen.

Projektet utvärderas löpande. Efter genomförd förstudie kommer en gemensam EU-ansökan göras av Skogsstyrelsen och Migrationsverket. Ansökan görs till ERF (europeiska flyktingfonden).

EU-projektet förväntas löpa på ett år och kommer under projekttiden att inbegripa skogligt arbete i tätortsnära miljöer, sammanställning av fakta, rekreation, praktik på arbetsplatser, utbildning och undervisning i svenska. Precis som projekttiteln antyder "*Genom skogen till samhället*" så är skogen utgångspunkten och plattformen för alla aktiviteter.

Projektet är intressant av flera anledningar. Det är ett samarbete mellan två myndigheter, det planeras att pågå under en längre tidsperiod samt är knutet till flera olika typer av aktiviteter som främjar integration. Inte minst viktigt är att detta sker i nära anslutning till de asylsökandes ankomst till Sverige. Metoden har potential att kunna bli en del av en övergripande svensk invandringspolitik.

4. Sammanställning av erfarenheter – slutsatser och rekommendationer

I följande kapitel, ”Slutsatser” samt ”Framtida åtgärder”, redovisas vad som framkommit vid de delprojekt som drivits i egen regi samt också de slutsatser som framkommit i kapitel 4 ”Kunskap och erfarenheter från ett urval projekt i landet”.

4.1 Slutsatser

4.1.1 Hälsoaspekter

Intresset för att använda naturen som arena för integration har ökat markant i landet om man jämför hur det var för några år sedan. Man kan se en mängd olika förklaringar till detta. En förklaring är säkert de hälsoaspekter som kan kopplas till vistelser i naturen och de kostnader som kan knytas till att man inte arbetar aktivt med dessa frågor. Ytterligare en anledning är utan tvekan insikten om naturens betydelse för hela samhället och därmed också vikten av att förankra naturvårdsarbetet bland alla Sveriges medborgare.

4.1.2 Seminarier och konferenser

Det har skett och det sker en rad aktiviteter runt om i Sverige. Bland annat har det genomförts en mängd olika seminarier och konferenser. Många kännetecknas av mer eller mindre bra föreläsningar där ofta en konstruktiv diskussion saknas. Ibland tycks ändamålet med dessa arrangemang vara att visa att man faktiskt gör något, inte bara i lösa ordalag pratar om att vilja förändra. Man missar oftast, dessvärre, att bjuda in invandrare till arrangemangen.

Länsstyrelsen i Gästrikland respektive Östergötland genomförde två berömvärda konferenser. Dessa har följts upp av ett aktivt arbete där man gått vidare med frågorna. Konferenserna tjänade mer som ett medel i det fortsatta arbetet där erfarenheterna och slutsatserna från konferensernas diskussioner utgjorde underlag för riktlinjer i det fortsatte arbetet. Projektet 08-kompis, möten och mångfald för barn, är också ett lysande exempel där man faktiskt arbetat med möten mellan svenskar och invandrare. Gör man inte saker tillsammans kvarstår troligen ”Vi och Dom” tänkandet.

4.1.3 Utvärdering/kunskapsspridning

Det genomförs runt om i landet många olika projekt som handlar om invandrare och naturen men man kan väldigt lite om varandras projekt, man utbyter inte erfarenheter och kunskaper så mycket som man borde göra. Man får stöd för sina projekt, inte minst ekonomiskt, men bidragsgivarna kräver vanligen inte någon utvärdering eller kräver någon kontroll av hur medlen har använts och det är heller inte ovanligt att man ger bidrag för samma ändamål till flera uppdragstagare utan att säkerställa att man samarbetar och utbyter erfarenheter. Detta är viktigt att tänka på för de aktörer

som i framtiden kommer att vara engagerade i arbetet med natur och integration. Om vi samarbetar går arbetet snabbare och resultatet blir också bättre.

För att nå framgång krävs också att insatserna kan genomföras med kontinuitet, med kunskap om målgruppen, med respekt, ödmjukhet och ömsesidighet, där utgångspunkten är att båda parter skall ha något att vinna på samarbetet.

Ofta är de genomförda projekten korta och när de är genomförda händer inget mer, ingen uppföljning sker och den kompetens som man byggt upp tas inte tillvara. Projekten blir därmed inte en del av det större sammanhang där kunskapen kan komma till allmän nytta. Det är därför av största vikt att alla projekt utvärderas, att det som har varit lyckat eller misslyckat redovisas så att framtida projekt kan dra nytta av dessa erfarenheter. Deltagarnas tankar och åsikter måste tas till vara. Ordentliga utvärderingar saknas tyvärr i många fall, vilket är slöseri med oftast begränsade resurser.

4.1.4 Ekonomiskt bidrag

Motiven till varför projekten initierats är varierande. Möjligheten att söka ekonomiska bidrag för så kallade ”lokala naturvårdssatsningar” har varit en bidragande orsak till att många projekt kommit igång. Troligtvis hade flera av projekten inte kunnat genomföras utan dessa bidrag. Ett flertal av projekten är helt eller delvis finansierade av bidrag från Naturvårdsverket. Det borde finnas en kontinuitet i arbetet med dessa frågor så att flera människor kan ta del av naturen för avkoppling samt att det kan leda till en större medvetenhet bland allmänheten om natur- och miljöfrågor. Med dagens miljöproblem är det viktigt att alla i Sverige har goda miljö- och naturkunskaper för att kunna delta i utvecklingen av ett hållbart samhälle. Men som med allt annat är det en avvägning vid fördelningen av begränsade resurser. Fördelen med dessa satsningar är att de har potential att spänna över ett flertal fält: integration, natur- och miljökunskap och inte minst folkhälsan.

Flera invandrarföreningar upplever t.ex. att man blir utnyttjade, man ställer upp ideellt medan svenskarna som kommer till dem har lön och annat ekonomiskt stöd. Det är alltså av stor vikt att även invandrarna och deras organisationer och föreningar får del av ”kakan” och själva kan arbeta och ta eget ansvar.

Friluftsrådet har hittills inte gett något ekonomiskt stöd till invandrarföreningar, bara stöd till svenska friluftorganisationer som arbetat för invandrare. Det har väckt många frågor och lett till en del kritik från invandrarhåll. År 2007 fördelade Friluftsrådet på regeringens uppdrag 25 miljoner kronor till landets friluftorganisationer. Problemet tycks alltså vara att det inte finns några friluftföreningar som drivs av invandrare. Pengarna måste därför slussas genom svenska föreningar. Inför 2008 ska man dock prioritera ”invandrare, gärna i samarbete med invandrarorganisation.” (se Friluftsrådets hemsida 2008-02-04). Nästa steg borde bli att även fördela resurser direkt till de invandrarföreningar som vill arbeta med friluftfrågor.

4.1.5 Samarbete på regional/nationell nivå

Det finns en rad olika myndigheter som är ansvariga för miljö, natur och integration. Man samverkar dock väldigt lite över myndighetsgränserna på lokal, regional och nationell nivå. Här har framför allt länsstyrelsen och kommunerna ett stort ansvar. Frågan är mångfasetterad och berör både sociala- och ekonomiska aspekter. Diskussioner förs kring sakområdet men de resulterar ännu så länge inte i så mycket påtagliga resultat.

4.1.6 Natur och integration

Det är viktigt att förstå att invandrare i ett nytt land har mycket att tänka på; språksvårigheter, arbetslöshet och andra sociala problem som tar tid och kraft från människor. Att ströva omkring i naturen, att fiska eller plocka svamp, att intressera sig för miljöfrågor blir då svårt. Nyanlända invandrare saknar ofta en grundläggande social trygghet. Det man i första hand behöver, är arbete, kunskaper i svenska och en ny hemhörighet i stället för utanförskap. Naturen måste vara en del av den process som förbättrar människors levnadsbetingelser på alla områden.

4.1.7 Delaktighet

Det behövs inga mirakel för att få människor med invandrarbakgrund att vistas i naturen. Intresse finns men det krävs framför allt att svenskar närmar sig invandrarerna, försöker förstå deras bakgrund och skiftande erfarenheter. Det handlar inte om att klä upp människor i gummistövlar och regnkläder dagen efter deras ankomst till Sverige. Så enkelt är det alltså inte. Man måste fråga vad individen vill göra. Man måste också samarbeta med invandrarföreningarna och göra dem delaktiga i arbetet. Bara genom delaktighet kan vi nå resultat, bara då kan vi få ut människor i naturen, skapa en övergripande förståelse för effekterna av vår miljöpåverkan och hur vi slutligen tillsammans kan skapa ett ekologiskt hållbart samhälle.

4.1.8 "Färdiga aktivitetspaket"

För att ha möjlighet att bli delaktig i samhället måste man åtminstone ha möjligheten att vistas i alla offentliga rum. Eftersom Sverige är glesbefolkat och urbaniserades sent är naturen en stor del av det offentliga rummet. Därför är det viktigt att invandrare också får möjlighet att vistas i naturen. För att integration skall bli ett slagkraftigt argument inom projekten krävs det att man samarbetar med målgruppen och skapar delaktighet från början. Flertalet projekt har drivits genom så kallade "färdiga aktivitetspaket", där deltagarnas önskemål inte beaktats. Genom att sätta upp förutbestämda mål riskerar man att skrämja bort människor från något som annars skulle bli en värdefull erfarenhet och rent av första steget i en längre integrationsprocess. Det är i första hand mötet mellan svenskar och invandrare som är viktigt.

4.1.9 Ekonomiskt stöd till invandrare

Det saknas människor med invandrarbakgrund bland dem som arbetar som naturguider i de projekt som bedrivs i landet. Oftast är det svenskar som arbetar för invandrare. Det finns mycket att vinna på att invandrare själva blir naturguider, man förstår

kulturen och språken och man vinner också trygghet inom de olika grupperna och kan skapa förebilder.

4.1.10 Utbildning

Många invandrare är med i föreningar. Därför bör nyckelpersoner utbildas i dessa, eftersom det sprider ringar på vattnet. Det är viktigt att låta invandrare få personliga faddrar med svensk bakgrund, inte minst ungdomar och barn. Deltagarna bör vara med vid planering, genomförande, utvärdering och uppföljning av satsningar som syftar till att skapa en känsla för den svenska naturen.

4.1.11 Nya riktlinjer inom språkundervisningen

Man har inom SFI-undervisningen börjat arbeta med naturutflykter men det saknas nationella riktlinjer och utbildning. Det finns ett stort behov av att sammankoppla språkundervisning med information om naturen. I de stadsdelar i Göteborg där det bor många invandrare känner man inte till så mycket om livet i Sverige. Invånarna i dessa stadsdelar lever ofta isolerat och talar inte så bra svenska, vilket påverkar både de vuxnas och barnens liv negativt. En del kommer kanske från länder där man inte har uppmärksammat miljöfrågor och naturen på samma sätt som vi gör här. Våra barn ärver vårt beteende. Om inte föräldrarna har en relation till naturen finns det en påtaglig risk att inte heller barnen får det. På längre sikt leder detta till en minskad förståelse i samhället för vikten av att skydda naturen. En sådan utveckling vill vi motverka. Barnen kan också påverka sina föräldrar på samma sätt som föräldrarna kan påverka barnen och det kan leda till ökad integration.

4.2 Framtida åtgärder

4.2.1 Forskning och utvärdering

Det behövs mer forskning om invandrades relationer till naturen och miljöarbetet. Vi kan väldigt lite om detta. Vidare krävs också ordentliga utvärderingar av alla de projekt som genomförts och pågår runt om i landet så att forskningen kan ta del av de kunskaper och erfarenheter som redan finns. Framför allt är det viktigt att stödja människor med invandrarbakgrund som vill forska vidare i dessa frågor. De har en bakgrundskunskap som är ovärderlig i sammanhanget. Naturvårdsverket, universiteten och andra berörda aktörer måste göra det möjligt att bedriva fortsatt forskning och utveckling av arbetet på detta område. Det vore också intressant att undersöka vilken relation personer uppväxta i svenska storstäder, oavsett etniskt ursprung, har till naturen.

4.2.2 Långsiktiga projekt

Satsa i första hand på långsiktiga projekt. Hittills har man bedrivit mindre projekt på flera håll runt om i landet och dessa har ibland inte gett förväntat resultat och heller inte redovisats och följts upp på ett önskvärt sätt. Projekten ute på fältet bör vara en del av ett större samordnat projekt från universitet och högskolor, myndigheter eller andra organisationer och föreningar som har intresse och möjlighet att genomföra

dem. Det är viktigt att kunskaperna inte försvinner, att de sammanställs och kommer alla till nytta.

4.2.3 Utveckla projektet Naturmöten med invandrare

Miljöförvaltningen i Göteborg har under åtta år samlat en unik kunskap om frågor kring invandrare, natur och miljö. Genom projektet "Naturmöte med invandrare" har man tagit ytterligare ett steg framåt. Det är nu viktigt att det blir en fortsättning på uppdraget med att bland annat ta reda på hur man arbetar i övriga delar av Europa, kanske främst i de nordiska länderna, där människor i stort delar vår egen syn på natur- och miljöfrågor. Sverige har mycket att bidra med men de andra EU-länderna har också mycket att ge oss. Vi bör omgående undersöka möjligheten till delfinansiering av utvecklingsprojekt via Nordiska Rådet och EU:s olika fonder och program samtidigt som vi söker tänkbara partner.

Den kunskap som Miljöförvaltningen har samlat under projektet skulle också med Naturvårdsverkets stöd kunna sammanfattas i en handbok för naturguider, tjänstemän inom kommun och landsting, studenter och andra berörda.

4.2.4 Samarbete

Det är också av vikt att skapa fler kontakter i olika regioner och kommuner i Sverige, dels för att undersöka intresset, men framför allt för att utveckla det arbete som vi redan har gjort. Det finns ett stort behov. Många kommuner har redan under det här projektets gång hört av sig och frågat om miljöförvaltningen kunde komma och föreläsa och ge rådgivning men till de flesta tvingades miljöförvaltningen att tacka nej på grund av tidsbrist. Det finns ett stort behov i landet och bland tjänstemän, politiker och andra att utbilda sig och miljöförvaltningen har den kompetens som behövs och vill därför fortsätta att bedriva arbetet både i Sverige och inom EU.

4.2.5 Ekonomiskt stöd

Miljöförvaltningen är en myndighet som i första hand arbetar med tillsynsfrågor. Förvaltningen har inte de ekonomiska resurser som krävs för att satsa på dessa frågor. För att kunna gå vidare behövs Naturvårdsverkets stöd. Det är oerhört viktigt att ta till vara på den kompetens och den kunskap som byggts upp under projektet, att bygga vidare på den men också som ett nästa steg utbyta erfarenheter med människor i andra länder.

4.2.6 Naturguider med invandrarbakgrund

Fler människor med invandrarbakgrund bör arbeta som naturguider. De har den rätta kulturella och språkliga bakgrunden. Det kan ske genom ett aktivt sökande bland till exempel invandrarföreningar, skolor m.fl. En adekvat utbildning måste skapas samt att man i förlängningen får möjlighet att få ett arbete via arbetsförmedlingen. På så vis lyfter man upp invandrararnas ideella arbete till en yrkesnivå, som ger många fördelar för samhället i stort. Vi kommer att nå fler människor med invandrarbakgrund

som vill använda naturen som en resurs. Fler kommer att på ett naturligare sätt bli integrerade i samhället och fler arbetstillfällen erbjuds.

4.2.7 Konferenser och seminarier

Satsa på fler konferenser och seminarier som bara handlar om natur, miljö och integration. Det behövs utrymme för diskussion. Vi får heller inte glömma den målgrupp som vi arbetar för, invandrare måste själva få vara med och diskutera och framföra sina åsikter, känna delaktighet.

4.2.8 Utbildning av svenskar

Även svenskar som arbetar med dessa frågor behöver utbilda sig för att veta mer om andra kulturer, om hur man bemöter människor, och om vilka sociala spelregler som finns. Det är avgörande för om arbetet ska bli framgångsrikt.

4.2.9 Nationella riktlinjer

Skapa en känsla för naturen nationellt som en integrerad del i all verksamhet från flyktingmottagandet till SFI-undervisningen och skolorna i de berörda områdena. Ta fram nationella riktlinjer men utnyttja lokala förutsättningar. Det behövs även att man informerar genom modersmålsundervisningen, att man använder en del av modersmålsundervisningen till att öka kunskaperna om det nya hemlandet, och att man t.ex. pratar om allemansrätten och andra frågor som rör naturen och miljön. Undervisningen bör delvis äga rum ute i naturen. Förutom nytt studiematerial krävs förstås att man vidareutbildar modersmåls lärarna så de i sin tur kan förmedla dessa kunskaper vidare till barnen. Det är därför viktigt att återigen i detta sammanhang påpeka betydelsen av samarbete mellan myndigheter, som till exempel Skolverket, Migrationsverket och med invandrarföreningar.

4.2.10 Friluftsföreningar

De invandrarföreningar som finns idag är i huvudsak ”kulturföreningar.” Dessa har hittills inte kunnat få bidrag från t ex Friluftsrådet. Regeringen och andra myndigheter och organisationer som verkar inom området måste därför också ändra sina bidragsregler så att även dessa föreningar kan söka och få bidrag för olika projekt som handlar om naturen och miljön. Vi bör även aktivt arbeta för bildandet av friluftsföreningar bland invandrare. Målet måste vara att invandrare och svenskar verkar i samma föreningar men i ett inledningsskede kan det behövas föreningar som är baserade på etnicitet för att skapa ett intresse bland människor som vi annars inte skulle nå ut till. Det mångfaldsarbete som redan nu pågår inom Scoutrörelsen, Naturskyddsförening, STF med flera föreningar måste naturligtvis också fortsätta.

4.2.11 Allas ansvar

Alla myndigheter behöver ta sin del av ansvaret för integrationen.

Det stora intresset för våra föreläsningar visar att politiker och tjänstemän i kommuner och landsting anser att natur och miljövård är ett viktigt område att satsa på. Det är därför angeläget att hålla detta intresse vid liv för att det inte ska hamna vid sidan

av andra frågor på den politiska dagordningen (Naturliga möten, Emil Plisch, ur Mångnatur, Naturvårdsverket 2006).

4.2.12 Likheter — inte olikheter

Lyft upp likheter inte olikheter! Se människan, inte problemet!

Teckning: Ahmed

Urval av citat från deltagare och arrangörer

”Jag tror att svenskar är mer anknutna till naturen eftersom att det finns mer möjligheter här. Här lever man så nära naturen. Den är så skiftande. Plötsligt blåser det kallt och andra dagen är det soligt. Ena dagen finns det ingenting och efter några dagar kommer det en massa blommor. Det gör att folk blir automatiskt uppmärksamma på naturen. Så är det inte över hela världen, man ser nästan ingen skillnad.”
(Mohammed Qamaruddin, muntligt)

”De känner sig främmande i de här miljöerna. När vi kommer till en del ställen blir vi ganska betittade. Kommer du som avvikande där och inte känner dig hemma, klart att det skall till en del för att du ska känna dig riktigt bekväm i den situationen.”
(Gunnel Arvidsson, muntligt)

”Ungdomar som vi har hjälpt åka till fjällen säger att; nu uppskattar vi vintern. Det gjorde de inte förut. De tyckte att den var tråkig, men nu längtar de efter att åka skidor.”
(Mohamed Qamaruddin, muntligt)

”På grund av min ålder är det viktigt för mig att vara ute och promenera, det är bra för hälsan. När min fru fick sin diagnos gav läkarna i Iran henne tre månader att leva, det var då hon flyttade till Sverige. Nu har hon levt i sex år... Naturen och miljön är mycket bättre här i Sverige, i Teheran är det så förorenat.”
(Man från Iran, 69 år)

”Här i naturen är det bra, det finns inga farliga djur, ormar... Dom fixar jättefint här i Sverige, man kan sova över i naturen. I mitt land man måste tänka jättemycket om man promenerar där, det finns inte så bra vägar och stigar. Så man måste tänka hela tiden, här är det mer ofarligt.”
(Man från Burundi, 34 år)

”Jag tror svenskar har en annan utbildning om skogen. Ni är framåt. Vi har skogen överallt, ni också, men ni tar hand om skogen... Ni har en annan relation. Ni använder den. Dagensbarnen går ut minst en gång i veckan, dom gillar det. Det är en sådan positiv sak som jag skulle ta med mig till mitt land om jag skulle flytta tillbaka dit.”
(Man från Chile, 52 år)

Det var skoj att fiska. Även om jag inte fick en fisk. Jag gillar att fiska. Det var roligt att få en keps, ett fiskedrag, ett fiskespö. Och två korvar. Jag skulle vilja Hit skall jag komma tillbaka med min pappa. (Ahmed, 10år)

5. Slutord

Jag kan inte sätta punkt utan att än en gång sända en tacksam tanke till alla dem som på olika sätt har varit delaktiga i projektet, människor utan vars entusiasm och kunskap det inte skulle ha kunnat genomföras. I första hand tänker jag på de invandrare, många av dem flyktingar undan krig och andra umbäranden, som har blivit mina vänner under resans gång. Jag har lärt mig otroligt mycket av dem, och sett sammanhang som jag inte kunnat se förut.

Ett ord återkommer gång på gång i mina tankar. Efterhand som projektet hade sin gång framstod allt tydligare vikten av *integration*. Om vi ska kunna skapa medvetenhet kring de livsviktiga frågorna om natur och miljö måste alla i Sverige känna att vi är svenskar på samma villkor. Punktinsatser är bra men inte tillräckliga om utanförskapet ändå är och förblir grundvillkoret för ens liv. Vi har inte råd med hundratusentals människor som tvingas leva i marginalen, som inte räknas och heller inte känner sig som svenskar. Det är människor som har gjort samma resa som jag har gjort, en resa från det välbekanta till det främmande, från öknen till sjöarna och skogarna i Sverige, men som inte har haft samma tur och samma möjligheter som jag själv har haft.

Yusra Moshtat
Projektledare
Göteborg, 2008

6. Referenser

Litteratur

- Blomqvist, Lovisa (2003), Invandrare i tätortsnära natur, D-uppsats, Sveriges Lantbruksuniversitet
- Friberg, Annie (2007), Invandrares möte med den svenska naturen, Examensarbete Miljövetarprogrammet vid Göteborgs Universitet
- Grahn, Patrik (2000), Bra rekreatiomsområden behövs i närmiljön. Nationella Folkhälsokommittén, s 31-55
- Grahn, Patrik (1996), Wild nature makes children healthy. Swedish building research no. 4:16-18
- Grahn, Patrik och Stigsdotter, Ulrika (2003), Landscape planning and stress, Urban For. Urban Green. 2:0-18
- Hartig, T. och Evans, G. W. (1993), Psychological foundations of nature experience, Ur Gärling & Golledge (red.) Behavior and environment, Psychological approaches, Elsevier Science Publishers B.V., sid 427-457
- Hörnsten, Lisa (2000), Outdoor Recreation in Swedish Forests - Implications for society and forestry, Acta Universitatis Agriculturae Sueciae Silvestria 169, SLU, Uppsala
- Integrationsverket (2003), Rapport integration 2003
- Integrationsverket (2005), Rapport integration 2005
- Linde, Sofie (2007), Folkbildarroll – Naturmöten – Deltagarinflytande, Göteborgs Universitet
- Lindhagen, Anders (1996) Forest Recreation in Sweden. Four Case Studies Using Quantitative and Qualitative Methods. Doktorsavhandling, institutionen för skoglig landskapsvård, SLU
- May, Tim (1997), Samhällsvetenskaplig forskning, Studentlitteratur
- Norling, Ingemar (2003), Sportfiskets betydelse och samhällsnytta, Sekt. för vårdforskning, Sahlgrenska universitetssjukhuset
- O'Brien, Liz och Murray, Richard (2007), Forest school and its impacts on young children: Case studies in Britain, Urban Forestry & Urban Greening 6:249-265.
- Ottosson, Johan (1997), Naturens betydelse i en livskris, Stad & Land nr 148, MOVIMUM
- Ottosson, Åsa och Ottosson, Mats (2006), Naturkraft - om naturens stärkande och läkande effekter, Wahlström och Widstrand

Plisch, Emil (2006), Naturliga möten ur Mångnatur, Mångkulturellt centrum.

Pohjonen, Maria (2007), Naturliga Möten, En studie om män med invandrarbakgrund och deras relation till naturen, Magisteruppsats i humanekologi vid institutionen för globala studier på Göteborgs Universitet

Regionplane- och trafikkontoret (2002) Rekreatiomsområden och sociala grupper PM 10:2002

Rydberg, Dan (2001), Skogens sociala värden - SUS 2001, Skogsstyrelsen

Rydberg, Dan och Andersson, Royne (2005) Naturen och hälsan, Skogsstyrelsens förlag

Skr. 2005/06:126 – Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av svensk strategi för hållbar utveckling, Miljödepartementet, 2006

Socialstyrelsen (2000), Olika hälsa en studie bland invandrare, SoS rapport 2000:3

Schmidtbauer, Pia, Grahn, Patrik och Lieberg, Mats (2005) Tänkvärda trädgårdar, när utemiljön blev en del av vården, Formas, Stockholm

Ulfstrand, Staffan (1999), Savannliv, Djurs och människors biologi i vårt afrikanska urhem, Carlsson Bokförlag, Stockholm

Ulrich, R.S., Simons, R.F., Losito, B.D. och Fiorito, E. (1991), Stress recovery during exposure to nature and urban environments, Journal of Environmental Psychology 11: 201-230

Tidningsartiklar

Friluftsförbundet hemsida (070417), www2.friluft.se

Johansson, Anne (070408), ”Den ojämlika hälsan” Göteborgsposten

Muntliga källor

Arvidsson Gunnel, Kvinnocentrum i Bergsjön

Bengtsson Anders, Naturskolan i Botkyrka kommun

Dilsad Hasttyar, Kurdiska Kulturföreningen för de sköna konsterna

Forsberg Ingela, Kommunekolog Lycksele kommun

Gustafsson Ingela, Park och naturförvaltningen i Göteborg

Kloo Sofia, Projektledare, Mångfald-Göteborg, Svenska Scoutrådet
Larsson Pär, Skogsstyrelsen i Sandviken
Moataz Ali, Irakiska kulturhuset i Göteborg
Mohammed Rana, Irakiska Kvinnoföreningen i Göteborg
Muhialdin Saad, Folkskolan i Gårdsten
Nilsson Anders, Göteborgs Naturhistoriska Museum
Nyström Stefan, Generalsekreterare Sportfiskarna
Persson Anders, Flyktingsamordnare, Olofströms kommun
Qamaruddin Mohammed, Studieförbundet i Stockholm
Regner Leif, Friluftsförbundet Öxnehaga
Sadyo Amir, Arabiska bokstavscentret i Hjällbo
Stoberg Linda, Länsstyrelsen Värmland
Strandberg Lars, Västkuststiftelsen
Swärd Ulrica, Linköpings kommun
Sörbrand Janke, tidigare vid Sportfiskarna
Tengö Lisa, Ölands Folkhögskola
Unosson Anders, Skärgårdsstiftelsen
Wigeborn-Bergström Anette, Park och naturförvaltningen i Göteborg

BILAGA 1

Intervjuguide

Personuppgifter

- 1 Namn? Ålder?
- 2 Hur länge har du varit i Sverige?
- 3 Vilket land kommer du ifrån? Landsbygd/storstad?

Bakgrund/vanor

- 4- Hade du ett arbete/sysselsättning ute i någon naturomgivning i ditt hemland?
- 5-Har du mycket fritid/ledig tid här? Vad brukar du göra då?
- 6-Vad tänker du på när jag säger ordet ”natur”?
- 7-Hurdan är naturen i ditt hemland?
- 8-Vistades du ofta i naturen där?
- 9-Är du ute i den svenska naturen någonting? Hur ofta?
- 10-När började du intressera dig för den svenska naturen? Varför?
- 11-Går du ensam till naturen eller tillsammans med andra? Vilka?
- 12-Varför är du i naturen? Är naturen viktig för dig?
- 13- Skulle du vilja vara i naturen?
- 14-Tror du att något skulle kunna få dig intresserad av naturen?
- 15-Tror du svenskar och invandrare använder naturen på samma sätt? Hur?
- 16-Ska svenskar visa upp naturen och ge personer från andra länder en möjlighet att möta den svenska naturen? *(Till exempel informera om allemansrätten, områden att vistas i, farliga djur etc)*
- 17- Hur tror du man skulle kunna få andra invandrar intresserade av naturen?
- 18- Fick du någon information om naturen i samband med att du kom till Sverige? Vad för någon information? Bra/dålig? Skulle du vilja att något informerat dig om den svenska naturen? *(rättigheter/skyldigheter, vad man kan göra etc)*
- 19- Om några släktingar till dig som aldrig varit i Sverige innan kom och hälsade på, skulle du då ta ut dom i naturen? Om inte: vad skulle du vilja visa? Vad skulle ni göra?

BILAGA 2

Ålder

Jag är: Flicka Pojke

Hur länge har du bott i Sverige?

Brukade du vistas i naturen i ditt hemland?

Har du fått någon information om naturen ?

Bor du nära naturen nu?

Vad betyder naturen för dig?

Hur ofta är du ute i naturen?

Var är du då?

Vad gör du när du är ute i naturen?

Tycker du naturen kan vara hotfull?

Vilka svårigheter upplever du i möten med naturen?

Vilka möjligheter upplever du möten med naturen?

Vad tycker du om utflykten?

Skulle du vilja komma tillbaka hit med dina föräldrar?

Saknar du information om naturen?

Mår du bra i naturen?

BILAGA 3

Göteborgs Stad Miljö
Naturvårdsverket

Göteborgs Miljönämnd			
Ordförande	Ordförande	Ordförande	Ordförande
	2006 -12- 0 8		CF
Agenda 21	Utbildning	Planering	
Utskott	Utskott	Utskott	

En viljeförklaring om fortsatt givande samarbete mellan Yusra Moshtat och Sportfiskarna

Vi har haft ett givande samarbete med Göteborgs Stad i allmänhet och miljöförvaltningen, via Yusra Moshtat, i synnerhet. Ett samarbete där vi kommit en bra bit på väg med att använda fiske- och naturupplevelser för att barn och ungdomar ska:

- komma ut i naturen och få en känsla och intresse för vår gemensamma miljö.
- få prova på ett avstressande fritidsintresse, som inte bara varar livet ut, utan även förlänger livet tack vare de positiva hälsoeffekter som fiske- och naturupplevelser ger.
- få positiva attityder till och kunskaper om naturvett, allemansrätt, fisk- och vattenvård.
- få ökad förståelse och gemenskap mellan killar och tjejer, mellan olika kulturer och mellan ungdomar och vuxna.

Samverkan kring försök som kan bli nationella framgångsprojekt

Vi har under 2006 genomfört två pilotprojekt i samverkan med Yusra Moshtat och Göteborgs Stad. Det första "KlassDraget" riktar sig mot skolan och målet är att använda fiske och vatten för att lära barn mer om naturen, nyttja utomhuspedagogik för inläring av allt från hemspråk, matematik, biologi till svenska, och lära känna varandra bättre i en annorlunda miljö. Det andra projektet är ett integrationsprojekt där invandrare, barn, vuxna och familjer, får en större förståelse och kunskap kring natur och miljö. Samt en ökad kontakt med andra människor och organisationer i det svenska samhället, i det här fallet Sportfiskarna.

Pilotprojekten har blivit stora framgångar och kan utvecklas till att bli mer omfattande och komma fler barn, ungdomar och vuxna till del. I dessa projekt har Yusra Moshtat haft en nyckelroll för att med sina kunskaper, sin vilja och förmåga att samla människor från olika kulturer, organisationer och förvaltningar kring ett gemensamt projekt.

Eftersom vi från Sportfiskarna sätter stort värde på hennes insatser och samtidigt vet att hennes tjänster är efterfrågade vill vi med den här viljeförklaringen kunna fortsätta att få ta del av Yusra Moshtats arbete i våra projekt. Projekt som kan bli nationella modeller för hur vi kan få fler människor, unga som gamla, svenskar som invandrare, få bättre förståelse och ett större engagemang för vår miljö och för varandra.

Stockholm 7 december, 2006

Med vänliga hälsningar

Stefan Nyström
Generalsekreterare

Janke Sörbrand
Projektledare Ungdomsfrågor

Ps. Vi bifogar vår film om Sportfiskarnas miljömålsarbete under ytan för att visa på det miljöarbete som bedrivs av Sportfiskarna för att det i framtiden ska finnas levande sjöar och vattendrag. En film som är producerad med stöd av Naturvårdsverket. Ds.

Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund
www.sportfiskarna.se

Svartviksslingan 28
167 39 Bromma

Tel 08-704 44 80
Fax 08-795 96 73

Pg 45 07 14 -1
Bg 166-1222

E-post
hk@sportfiskarna.se

BILAGA 4

Göteborg den 26 oktober 2007

Samarbete mellan Svenska Scoutrådet och Miljöförvaltningen Göteborgs Stad

Inom ramen för Svenska Scoutrådets projekt Mångfald – Göteborg har vi samarbetat med ett antal olika organisationer och institutioner i syfte att nå ut med Scouting till barn och unga i Göteborgs invandratäta förorter.

Ett av de samarbeten som varit mycket gynnsamt för projektet har varit det med Miljöförvaltningen i Göteborgs Stad. Kontakten har gått genom Yusra Moshtat som bl.a. har bidragit med kunskap om kulturella skillnader i sättet att förhålla sig till natur och friluftsliv.

Som första steg i vårt samarbete deltog Yusra tillsammans med Daniel Eek under en inspirationsdag den 11 januari 2007 där de gav sin föreläsning "Naturen med andra ögon" för ideella scoutledare i Göteborg. Föreläsningen blev mycket uppskattad och gav mersmak för många scoutledare som deltog att arbeta vidare med rekrytering för ökad mångfald i scoutkårerna.

En annan viktig del i detta samarbete har varit ett utbyte av kontakter. Bl.a. kunde vi tack vare Yusras kontaktnätverk bjuda in en Kurdisk förening (Internationella Sköna Konsten) att åka på scoutläger under sommaren 2007.

Till denna lägerverksamhet fick vi också kontakt med engagerade unga invandrare som ville vara med och arbeta på lägret. På så vis kunde vi erbjuda sommarjobb och en kortare ledarutbildning till unga som normalt sett har svårt att få jobb och som hamnar utanför ett svenskt socialt nätverk. Samtidigt fick vi en bra ledargrupp till vår lägerverksamhet med en mångfald av erfarenheter, kunskaper och kompetenser.

Den 3 maj fanns vi i scoutrörelsen också representerade på invigningen av utställningen "Med andra ögon" som arrangerades på Naturhistoriska Museet. Detta var ett bra forum för Scouterna att visa upp vår verksamhet för en målgrupp som vi annars har svårt att nå ut till.

Sammanfattningsvis har vi haft stor nytta av samarbetet med Miljöförvaltningen och hoppas på fler möjligheter till samverkan framöver.

A handwritten signature in blue ink that reads "Sofia Kloo".

Sofia Kloo
Projektledare Mångfald – Göteborg
Svenska Scoutrådet
0732 – 708423

BILAGA 5

Göteborgs Stad
Gunnared
Språkenheten

Göteborg den 28 november 2007

Samarbete mellan Språkenheterna i Göteborg och Miljöförvaltningen i Göteborg
Språkenheterna i Göteborg (Gunnared, Biskopsgården och Linnestaden) organiserar och samordnar modersmålundervisningen. Vi har 134 medarbetare som undervisar i ca 60 språk och kommer från ett 50-tal olika länder. Vi satsar mycket på fortbildning och samarbetar med många organisationer och institutioner.

Ett av de samarbeten som varit mycket gynnsamt för oss har varit det med Miljöförvaltningen i Göteborg. Kontakten har gått genom Yusra Moshat, som bl. a. har bidragit med kunskap om förhållningssätt till natur och friluftsliv.

Samarbetet började under vårterminen 2007, april, då Yusra Moshat tillsammans med Naturhistoriska Museet i Göteborg ordnade en studiedag för våra medarbetare med temat "Naturen och vi". På den här studiedagen deltog hälften av medarbetarna. Eftersom dagen var så intressant och utvärderingen som gjordes visade att detta var en succé bestämde vi oss för att fortsätta samarbetet. I juni ordnade vi en "repris" för de andra som inte kunde delta på den första dagen. Samarbetet fortsatte med en dag till i augusti på Botaniska Trädgården i Göteborg. Även denna dag blev en succé.

Sista dagen tillsammans med Miljöförvaltningen (Yusra och Gunvor) hade vi i början på november 2007. I princip gör vi en utvärdering efter varje studiedag. Även den här utvärderingen visade att det var en bra och givande dag. Våra medarbetare behöver mer kunskap inom områdena natur och miljö.

Genom samarbetet med Miljöförvaltningen i allmänhet, och med Yusra i synnerhet, har vi fått vidgade kunskaper om naturen, allemansrätten och inte minst naturvård. Positiva attityder som lärarna kan ta med sig i klassrummen när de undervisar sina elever.

Vi från Språkenheterna tycker att samarbetet med Miljöförvaltningen har gett oss mycket och vi ser fram emot en försättning.

Medzit Selmani
Vik. Rektor (ansvarig för samarbetet med Miljöförvaltningen)
Språkenheten Gunnared
medzit.selmani@gunnared.goteborg.se
0704 91 81 51

BILAGA 6

På följande platser genomfördes föreläsningar om uppdraget under rubriken ”Naturen med andra ögon”

- Miljönämnden i Göteborg, maj 2006
- Stadsdelsförvaltningen i Biskopsgården – Park och naturförvaltningen, juni 2006
- Svenska Scoutrådet - Med andra ögon, november 2006
- Länsstyrelsen i Gävle – Natur- och kulturmiljö för alla, februari 2007
- Centrum för Biologisk Mångfald – Mångfald i Naturen – Minna, Handelshögskolan i Göteborg, mars 2007
- Föreningen IOGT- NTO i Göteborg, mars 2007
- Sportfiskarna i Jönköping- Naturen en plats för integration, april 2007
- Svenska Naturskyddsföreningen, april 2007
- Folkhögskolan i Göteborg- Göteborgs Stad Språkenheten, maj 2007
- Stiftelsen Allmänna barnhuset i Skövde, maj 2007
- Friluftsrådet- Stockholm- **Friluftforum**, - *mångfald i friluftslivet, juni 2007*
- Friluftsrådet- Göteborg- **Friluftforum**, - *mångfald i friluftslivet, september 2007*
- Svenska Kyrkan i västra Frölunda, oktober 2007
- Scouterna – Mångfald Göteborg, oktober 2007

Bilaga 7

Sammanställning av rapporter och artiklar i media

Tidningsartiklar

- Göteborgs-Posten – Nya möten med den svenska naturen
- Naturvetaren - Invandrare får upp ögon för svensk natur
- Kyrkans Tidning - kt - Förförd av svenskens obegripliga naturvurm
- Sveriges natur- Nya stigar till Sverige
- Stockholms fria tidning – Naturen en väg till integration
- Sktf - Tidningen - Utvandrarerna
- Fritt fram för friluftsliv - Friuftsrådet- Naturmöten med mersmak
- Vårt Göteborg- Invandrarernas naturmöten i utställning på Naturhistoriska
- Folkhälsomagasinet - Naturpromenaderna har blivit en dörröppnare till hälsa
- Göteborgs Eko- med andra ögon
- Arbetsmiljö och hälsa för kommuner och landsting- Naturmöten med Invandrare
- Personal Eko - Skogsstyrelsen – Gör naturen till mötesplats för både svenskar och invandrare
- SOF- Sveriges ornitologiska förening - Se naturen med andra ögon
- Natur- och kulturmiljö för alla – Länsstyrelsen i Gävleborg
- Göteborgs fria tidning – Naturen en väg till integration
- Folkuniversitetet -VästNytt- På temat Miljön
- Nykterhets PROFILEN - IOGT-NTO- ” Från öken till Skogen”

Webbplatser

- TFF-The transnational foundation for peace and future Research
- Miljöförvaltningen i Göteborg- Hemsida
- Park och naturförvaltningen i Göteborg- Hemsida
- Naturhistoriska museet i Göteborg- Hemsida

Inslag i SVT och Sveriges Radio

- Mitt i naturen – SVT
- Västnytt SVT- Naturen en viktig del i integrationen
- Naturmorgon SR- Invandrare och naturen
- Naturmorgon SR- Naturmöten med Invandrare i utställningen på Naturhistoriska museer i Göteborg
- Naturmorgon SR- Kärleken till naturen
- SR P4 – Naturen med andra ögon
- Göteborgs Närradioförening - Naturen med andra ögon på olika språk

Med andra ögon

Naturmöten med invandrare

RAPPORT 5808

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-5808-1
ISSN 0282-7298

Intresset för miljöfrågor har ökat på senare år. Sambandet mellan folkhälsa och friluftsliv uppmärksammas i allt högre grad. Mot bakgrund av att en växande del av Sveriges befolkning har invandrarbakgrund, har också invandrades förhållande till natur och miljö hamnat i fokus.

Naturvårdsverket gav därför 2006 i uppdrag åt Miljöförvaltningen i Göteborg att utveckla nya metoder som kan öka invandrades intresse för naturen; inte bara för avkoppling och rekreation utan även för att skapa djupare förståelse för samspelet människa/natur i ett större perspektiv.

Miljön är en ödesfråga i vår tid och för att vi ska kunna leva upp till det övergripande målet om hållbar utveckling (ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet) krävs att alla som bor i Sverige kan känna ett engagemang för naturen.

Rapportens centrala delar handlar om metodutvecklingen. Den ger konkreta exempel på aktiviteter i naturen, som skogspromenader, skärgårdsturer och sportfiske. Syftet har i första hand varit att få människor att känna sig trygga i naturen och öka deras kunskaper om naturen och dess betydelse för individen och samhället. Framför allt poängteras vikten av samarbete mellan svenskar och invandrare. Delaktighet och integration är nyckelord som måste omsättas i praktiken även inom friluftslivet.

Rapporten riktar sig till alla som på ett eller annat sätt vill arbeta för att öka invandrades intresse för naturen; politiker och tjänstemän inom länsstyrelser, kommuner och andra myndigheter, aktiva i friluftsanslagningar, föreningslivet och skolan.

